

Životní příběhy seniorek s Alzheimerovou nemocí žijících v domově pro seniory

Lucie Žůrková

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Lucie Žůrková
Osobní číslo:	H19548
Studijní program:	B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Životní příběhy seniorek s Alzheimerovou nemocí žijících v domově pro seniory

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti Alzheimerovy nemoci, stárnutí a stáří.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí narativních rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

CURRAN, Stephen a Roger BULLOCK, 2018. Practical Old Age Psychopharmacology: a Multi-Professional Approach. Boca Raton: CRC Press. ISBN-13: 978-1-85775-958-7.

MALÍKOVÁ, Eva, 2020. Péče o seniory v pobytových zařízeních sociálních služeb. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2030-7.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. Kvalitativní analýza textů: Čtyři přístupy. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.

ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

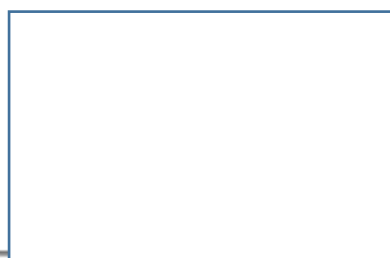
VOSTRÝ, Michal a Jaroslav VETEŠKA, 2021. Kognitivní rehabilitace seniorů: psychosociální a edukační souvislosti. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2866-2.

ZVĚŘOVÁ, Martina, 2017. Alzheimerova demence. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0561-8.

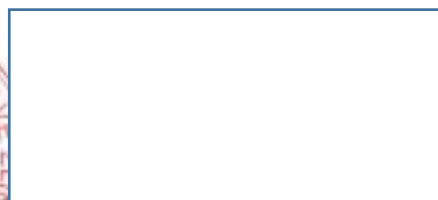
Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 25. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

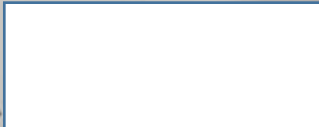
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.4. 2023

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola neviditelně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu - k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporů-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše, přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce obsahuje dvě části, a to teoretickou a praktickou. V teoretické části popisuji stárnutí a stáří, které dále rozdělujeme na biologické, sociální a kalendářní stáří. Dále se zabývám životem ve stáří a sociálními službami pro seniory. Poté se v práci nachází pojednání o chorobách ve stáří, jako jsou demence a Alzheimerova choroba, kterou popisuji podrobněji. Druhá část práce, tedy praktická část, je věnována rozboru rozhovorů s participanty, které byly zaměřeny na jejich životní příběhy. Cílem mé bakalářské práce je pomocí narativních rozhovorů zachytit, jaký byl život seniorek, které nyní trpí Alzheimerovou nemocí a popsat specifika jejich životních příběhů.

Klíčová slova: stáří, domov pro seniory, Alzheimer, demence

ABSTRACT

The Bachelor's thesis consists of two parts - theoretical and practical. In the theoretical part, I describe aging and old age, which are further divided into biological, social, and chronological age. I also deal with life in old age and social services for seniors. Furthermore, I address diseases in old age, such as dementia and Alzheimer's disease, which I describe in more detail. The second part of the thesis, the practical part, is devoted to analyzing interviews with participants that focused on their life stories. The aim of my Bachelor's thesis is to use narrative interviews to capture the lives of senior women who now suffer from Alzheimer's disease and describe the specifics of their life stories.

Keywords: old age, nursing home, Alzheimer's disease, dementia

Touto cestou bych chtěla poděkovat lidem, bez jejichž pomoci, empatie a podpory by nevznikla tato bakalářská práce. Děkuji PhDr. Ivě Staňkové, Ph.D. za trpělivost, vstřícnost a cenné rady při vedení této práce, svým rodičům za podporu a obětavost během mých studijních let a respondentkám za ochotu podělit se o své příběhy.

Dále bych také z celého srdce chtěla poděkovat Romanovi, Markovi a Veronice, protože bez nich bych ještě do teď seděla v koutě a nedokázala se rozhoupat.

„All we have to decide is what to do with the time that is given to us.“

Gandalf the Grey

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	12
1.1 STÁRNUTÍ.....	12
1.2 STÁŘÍ	12
1.2.1 Biologické stáří	13
1.2.2 Sociální stáří.....	14
1.2.3 Kalendářní stáří	14
2 ŽIVOT VE STÁŘÍ	16
2.1 TĚLESNÉ ZMĚNY VE STÁŘÍ.....	16
2.2 ODCHOD DO DŮCHODU	17
2.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO SENIORY	18
2.3.1 Domov pro seniory.....	18
2.3.2 Domov pro seniory s Alzheimerovou chorobou	19
2.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ JEDINCE VE STÁŘÍ	20
2.4.1 Sociální chování	20
2.4.2 Postoje seniorů vůči stárnutí	20
3 CHOROBY VE STÁŘÍ.....	22
3.1 DEMENCE	22
3.1.1 Prevence demence	23
3.2 ALZHEIMEROVA CHOROBA	24
3.2.1 Historie Alzheimerovy choroby	25
3.2.2 Příznaky Alzheimerovy choroby.....	25
3.2.3 Stádia Alzheimerovy choroby	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	28
4.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	28
4.1.1 Volba výzkumné strategie	29
4.1.2 Výzkumný soubor	29
4.2 REALIZACE VÝZKUMU	30
4.2.1 Průběh jednotlivých interview	31
5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	33
5.1 ROZDĚLENÍ TEXTU NA FABULI A SYŽET	33
5.2 IDENTIFIKACE KLÍČOVÝCH MEZNÍKŮ V PŘÍBĚHU: ROZDĚLENÍ VYPRÁVĚNÍ DO DÍLČÍCH EPIZOD	33

5.3	IDENTIFIKACE BODŮ OBRATU: VÝVOJ PŘÍBĚHU A CELKOVÁ STRUKTURA VYPRÁVĚNÍ.....	34
5.4	IDENTIFIKACE ŽÁNROVÉ KONFIGURACE VYPRÁVĚNÍ	34
6	ANALÝZA DAT.....	35
6.1	1. PARTICIPANT	35
6.1.1	Rozdělení textu na fabuli a syžet	35
6.1.2	Orientace	35
6.1.3	Komplikace	36
6.1.4	Evaluace	36
6.1.5	Vyřešení	37
6.1.6	Kóda	37
6.1.7	Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod	38
6.1.8	Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění.....	39
6.1.9	Identifikace žánrové konfigurace vyprávění	39
6.2	2. PARTICIPANT	39
6.2.1	Rozdělení textu na fabuli a syžet	39
6.2.2	Orientace	40
6.2.3	Komplikace	41
6.2.4	Evaluace	41
6.2.5	Vyřešení	41
6.2.6	Kóda	41
6.2.7	Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod	42
6.2.8	Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění.....	43
6.2.9	Identifikace žánrové konfigurace vyprávění	44
6.3	3. PARTICIPANT	44
6.3.1	Rozdělení textu na fabuli a syžet	44
6.3.2	Orientace	44
6.3.3	Komplikace	45
6.3.4	Evaluace	46
6.3.5	Vyřešení	47
6.3.6	Kóda	47
6.3.7	Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod	47
6.3.8	Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění.....	49
6.3.9	Identifikace žánrové konfigurace vyprávění	50
7	SHRNUTÍ VÝZKUMU.....	51
7.1	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	51
7.2	SEBEREFLEXE BADATELKY	54
	ZÁVĚR	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
	SEZNAM TABULEK.....	59
	SEZNAM PŘÍLOH.....	60

ÚVOD

Být seniorem není vždy tak jednoduché, jak se na první pohled zdá. Někteří v tom mohou vidět pouze pohodu, odpočinek a možnost si dělat, co chtějí. Ne vždy je však tomu takhle. Často můžeme pozorovat, že senioři bývají osamělí. Nemají žádné koníčky, nemají si s kým povídat, neví, jak trávit svůj volný čas. A právě tyto skutečnosti mohou vést ke zhoršování nejenom kvality jejich života, ale právě také psychického i fyzického zdraví. Proto navazování nových sociálních vazeb či udržování těch starých je důležité v každém věku.

Pocit opuštěnosti a nechut' k jakékoliv aktivitě ve stáří může prohloubit bohužel i rodina. Ať už ze strany starých lidí, kteří sledují úspěchanost svých dětí, vnoučat a jejich života a netroufají si s nimi držet tempo, nebo ze strany právě mladší generace, která si často neuvědomuje, že je stáří také čeká a zapomíná právě na své starší rodinné příslušníky, kteří tomu všemu často čelí sami.

To, jak stáří pojmem a jak se k němu postavíme už záleží však na každém z nás. Každý k životu potřebujeme dostatek vnitřní energie, kterou čerpáme především ze vztahů, ať už k sobě, k druhým nebo k prostředí. Důležité je se ke všemu postavit čelem a nevzdávat to.

Bakalářská práce s názvem Životní příběhy seniorek s Alzheimerovou nemocí žijících v domově pro seniory je zaměřena na analýzu životních příběhů vyprávěných právě seniorkami. Teoretická část se zabývá pojmy jako stárnutí a stáří, popisuje tělesné změny ve stáří, kterých není úplně pramálo. Často i právě tělesné změny mohou za to, že se senioři vzdávají. Někteří si totiž nechtějí připustit, že chodit s hůlkou není žádná ostuda, že právě díky ní mohou být stále aktivní a že a je to jen pro jejich dobro. Dále se teoretická část zabývá sociálními službami pro seniory, a to domovy pro seniory a speciálně domovy pro seniory s Alzheimerovou chorobou.

Důležitou částí v bakalářské práci je kapitola s názvem faktory ovlivňující jedince ve stáří, kde se popisují i postoje seniorů vůči stárnutí. V neposlední řadě se práce zabývá chorobami ve stáří, jako je demence a Alzheimerova choroba, která je popsána podrobněji.

Druhá polovina práce, tedy praktická část, je zaměřena přímo na participanty, což jsou seniorky s Alzheimerovou chorobou žijících v domově pro seniory. Jsou zde vysvětlené metody sběru a analýzy dat. Sběr dat byl proveden formou narativního rozhovoru, i když v cílové skupině seniorek to není vždy tak jednoduché. Posbíraná data jsou následně podrobená narativní analýze.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

1.1 Stárnutí

Stárnutí je jeden ze základních životních procesů, stejně jako růst a vývoj. Začátek stárnutí nelze přesně označit, avšak závěr tohoto procesu je smrt organismu. Celkově je tento proces velmi složitý. Průběh stárnutí bohužel nelze zastavit, ale lze ho alespoň omezit (Krajčík, 2008).

Pojem „stárnutí“ v sobě nese dva základní významy, a to **stárnutí jedince** v důsledku nepřetržitých biologických změn a **stárnutí populace** coby demografický proces. Tyto dva fenomény jsou v sociologickém pojetí velmi úzce spojeny. Stárnutí jedince (jako jedinečná zkušenost) značně ovlivňuje sociální pojetí stáří neboli kolektivní vnímání stárnutí. Jedná se tedy o specifickou životní fázi, ke které se pojí určitá sdílená očekávání a předpoklady. (Kalnický, 2022)

Stárnutí je velmi individuální, protože každý stárne nějakým svým tempem, což je velmi spjato například s genetickou výbavou, ale také s prostředím, životními podmínkami nebo životním stylem (Kalvach, 1997).

1.2 Stáří

Jedna z možností, jak lze definovat stáří, je zaměřit se na charakteristiky vyzorované u starého člověka. Ty můžeme dělit na znaky, které lze přičíst událostem relativně vzdáleným – tzv. vzdálené (distální) efekty stárnutí a znaky, jež jsou důsledkem mnohem aktuálnějších dějů – tzv. časově blízké (proximální) efekty stárnutí. Tyto charakteristiky můžeme sledovat také z hlediska pravděpodobnosti. To znamená, že je sdílí ostatní staří lidé. Univerzální znaky stárnutí jsou znaky, které sdílejí všichni staří lidé (což je např. vrásčitá kůže). Probabilistické znaky stárnutí mohou být pravděpodobné, ale ne univerzální (např. artróza). Tyto termíny můžeme srovnat s podobnými pojmy - primární stárnutí (což jsou tělesné změny organismu) a sekundární stárnutí (to jsou změny, které se ve stáří objevují častěji, ale nejsou nutným doprovodným jevem). Existuje i třetí pojem terciální stárnutí (prudký a nápadný tělesný úpadek bezprostředně předcházející smrti). Stárnutí je závěrečnou fází lidského vývoje a je nesnadné nalézt uspokojivou definici okamžiku, kdy končí střední věk a začíná stáří. (Stuart-Hamilton, 1999)

Obecně za takovou hranici, kdy začíná stáří, považujeme věk 60 let. Avšak s moderní dobou, a tedy s novým vědeckým a technickým rozvojem lidské společnosti se tahle hranice posouvá výš.

Důležité je také zmínit se o tom, jak takového starého člověka lze označovat. Existuje mnoho možností, jak jej označovat, například odborná literatura používá pojem geront, což však člověka vystihuje spíše jako nesoběstačného. Dalším pojmem je důchodce a ani tento pojem není moc vyhovující, protože označuje jen člověka, který pobírá důchod. Proto se stal nejvhodnějším termínem senior, jelikož toto označení je bez emocionálního nádechu a označuje jedince v celé období sénia (Jarošová, 2006).

Stáří můžeme rozdělit dvěma způsoby, a to podle typologie nebo podle věku

1.2.1 Biologické stáří

Pojem biologický věk poukazuje na stav fyzického vývoje. Tento výraz je užíván k vyjádření celkového stavu lidského organismu. Lze ale také užít některých jiných určení biologického věku, a to věk anatomický, který vyjadřuje stav kosterní soustavy a dále tělesné stavby. Další je věk karpální, což je stav zápěstních nebo také karpálních kůstek. A dále fyziologický věk, jako stav fyziologických procesů v organismu, jako například rychlost metabolismu. Je třeba mít na mysli, že úpadek funkcí začíná již v rané dospělosti, a ne až ve stáří. Neboť je známo, že po třicátém roku věku většina tělesných soustav vykazuje každoročně úbytek funkce přibližně o 0,8 až 1 procento (Stuart-Hamilton, 1999).

Ve zkratce bychom mohli říci, že se jedná o období plné involučních změn. Hranice biologického stáří se přesně určit nedá. Lidé stejného kalendářního věku se značně liší mírou involučních změn a celkových funkčních zdatností.

Tělesná involuce se v biologickém stáří projevuje následovně:

- snižuje se výška (snížení meziobratlových chrupavek, zmenšení svalové hmoty atp.)
- snižuje se hmotnost (úbytek svalové hmoty a podkožního tuku)
- ubývá svalstvo
- ubývá kostní hmota
- kůže vysychá a tvoří se vrásky
- šediví vlasy
- klesá vitální kapacita plic

- objevují se problémy s krevním systémem
- vynořují se problémy se zažívacím traktem
- dostávají se problémy s ledvinami
- snižuje se hladina pohlavních hormonů a funkce štítné žlázy
- vyskytují se problémy se smyslovými orgány (Kozáková, Müller, 2006)

1.2.2 Sociální stáří

Když si člověk poprvé uvědomí, že stárne, nastává u něj problém jeho reakce a přizpůsobení se stáří. Lze říci, že jedinci, kteří dokážou „držet krok“, jsou většinou schopni získat ze zkušeností ze svého života co nejvíce, pokud mají zvládat nějaké situace, se kterými jsou konfrontováni ve stáří. Lidé, kteří se už v mládí těžko přizpůsobovali, velmi často trpí špatnou adaptací i na stáří vlastní. Odborníci se shodují, že by starý člověk měl zůstat aktivním a mít svůj program, který bude perspektivní. Zároveň je však dobré stahovat se z některých společenských rolí. Každý člověk, který je stárnoucí či starý, je součástí společenství a také společnost by měla akceptovat stáří jako realitu, která je přirozená (Pacovský, 1994).

Sociální stáří je ovlivňováno změnou životního stylu, životních rolí či ekonomického zajištění. Je to období plné sociálních změn. Hranici sociálního stáří přesně určit nemůžeme, často však nastává penzionováním jedince.

1.2.3 Kalendářní stáří

Kalendářní (chronologické) stáří lze stanovit dosažením určitého věku, kdy se už častěji a viditelněji objevují involuční změny na člověku. Samozřejmě zde platí, že čím je starší populace, tím výš posouváme pomyslnou hranici stáří.

Různí autoři uvádí rozdílná dělení stáří podle věku, například Tomeš (1996) uvádí období presenilní, vlastní stárnutí (60-70 let) a stařecké období (nad 70 let).

Pacovský (1997) rozděluje kalendářní stáří do tří období.

- Mladší senioři: 65 – 74 let, problémy s adaptací na penzi, přebytek volného času, který je důležitý vyplnit různými aktivitami
- Staří senioři: 74 – 85 let, změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, atypický průběh chorob
- Velmi staří senioři: 85 a více let, je zde důležité sledovat soběstačnost daných osob

Zjevný rozdíl mezi skutečným a kalendářním věkem bývá patrný především kolem věkové hranice pro odchod do důchodu. Lidé, kteří této hranice dosáhli jsou jakoby „hozeni“ do jednoho pytle se starobními důchodci a ve skutečnosti prožijí ještě zhruba 15 let života, než se stáří přihlásí (Haškovcová, 1990).

2 ŽIVOT VE STÁŘÍ

2.1 Tělesné změny ve stáří

Mezi tělesné změny ve stáří neřadíme pouze změny ve vzhledu, ale i spoustu vnitřních změn.

Mezi nejvýraznější tělesné změny řadíme

- Změny vzhledu: ztenčení kůže, vysušování pokožky, ztráta pružnosti pleti, vrásky, pigmentové skvrny
- Změny činnosti smyslů: úbytek senzoričských schopností - zhoršuje se sluch, zrak, čich, chuť i hmat, zhoršuje se schopnost pohybovat se ve svém okolí - ubývá receptorů, které nám umožňují vnímat polohu a pohyb těla, pocit tlaku, tepla a chladu
- Změny vylučování moči: častější potřeba, ztráta elasticity močového měchýře, kdy může dojít až k inkontinenci
- Změny trávicího systému: zpomalená činnosti jater – trable s trávením tuků, zhoršené trávení, celkové problémy s trávením (zpomaluje se, poruchy peristaltiky, které vedou ke křečím, jiná sekrece šťáv a enzymů), zhoršené vyprazdňování, svalovina trávicího ústrojí chabne
- Kardiovaskulární změny: hypertenze, v případě nadváhy může srdce danou zátěž nezvládat, cévy ztrácejí svou elasticitu, zmenšení srdce, ztrácí svou pružnost a spotřebovává více energie
- Degenerativní změny kloubů, úbytek svalové hmoty: snížená pohyblivost, atrofie svalů, úbytek svalové tkáně, úbytek kostí (pórovité, méně elastické), kosti jsou křehčí a lehčí, artrofické změny kloubů - je zde důležité udržet dostatek pohybu, jinak dojde ke svalové atrofii, ochabuje tělesná stavba, snížení hmotnosti -> výrazný strach z pádu (někdy se až vyhýbají vycházkám z domu)
- Zhoršení paměti: vzpomínky bývají obsahově a emočně zkresleny
- Pokles inteligence: zřetelně klesá inteligence měřená běžnými inteligenčními testy (Novotná et al., 2023)

Podle Venglářové (2007) probíhá v organismu ve stáří řada změn, které popisuje ve třech úrovních - psychické, fyzické a sociální. To, jak se s nimi bude stárnoucí člověk vypořádávat a jak na dané změny bude reagovat zaleží převážně na jeho osobnosti, jeho životních zkušenostech, výchově, vzdělání, prostředí, ve kterém žije, reakcemi okolí a možnostmi daného jedince.

V pokročilém stáří dochází ke snížení kognitivních a gnostických funkcí, objevuje se zvýšené zapomínání. To má za následek snížení schopností paměti, koncentrace, výbavnosti, zapamatování si nových informací, schopnosti rozpoznat viděné věci či rozumět slyšeným zvukům. Dále dochází ke snížení fatických funkcí, poklesu výkonnosti intelektových funkcí, naopak se zvyšuje emoční nestabilita, která vede až k emoční labilitě. Můžeme rovněž pozorovat celkový nebo částečný pokles zájmu ve všech oblastech a především sníženou schopnost adaptace na změny. (Malíková, 2011)

Hátlová (2010) uvádí, že ve stáří má člověk problém především se zapamatováním si nových věcí a s jejich následným vybavením. Nejčastěji se vyskytují poruchy pozornosti. Součástí kognitivních poruch jsou však také poruchy spojené s myšlením, chápáním a schopností učit se novým věcem.

2.2 Odchod do důchodu

Pro spoustu lidí je příchod důchodového věku velkým strašákem. Mívají často velké obavy a jsou výrazně sebekritičtí. Často může dojít k situacím, že takoví lidé pak trpí psychologickými obtížemi, jelikož si mohou přijít neužiteční. Na druhou stranu je pro hodně lidí odchod do důchodu nepatrnou změnou v jejich životní spokojenosti a jakmile přestanou pracovat, berou odchod do důchodu velmi pozitivně.

S odchodem do důchodu je spojeno mnoho změn, k takovým změnám patří například změna identity. Před odchodem do důchodu, byl člověk považován za někoho, kdo měl například určitou prestiž nebo nějaké společenské postavení. Po odchodu do důchodu se z člověka stává důchodce. Starý člověk by neměl důchod brát jako ortel, ale naopak by jej měl vnímat jako příležitost. Příležitost pracovat sám na sobě, takže jde tedy jen o to ji vhodně využít. Další změny, které nastanou po odchodu do důchodu, jsou změny zájmů, mění se společenství lidí, s nimiž přichází člověk do kontaktu, mění se postoj k tomu, co bylo, je a bude a také se mění to, co od života člověk ještě chce (Křivohlavý, 2011).

Odchod do starobního důchodu může být pro většinu lidí velmi traumatizující událost. Je to totiž posun od něčeho, co je nám důvěrně známé, někam kde se všechny dosavadní zvyklosti mění. Seniora nikdo nepřipraví na to, co bude dál, nikdo ho nepoučí o tom, jak život v penzi bude vypadat a jak by si ho měl sám uspořádat. Někteří odborníci popsali odchod do důchodu jako tak zvaný penzijní kolaps nebo penzijní smrt, kdy hlavní podstatou je právě ztráta programu a role zaměstnance o kterou jedinec prostě jednou přijde. Tento propad může být mnohem hlubší v případě, že člověk zastával nějaký vyšší profesní post, jelikož neměl čas

na své záliby, a tak v penzi nemá, jaké záliby by rozvíjel. Pak ale také existují lidé, kteří se do penze těší a kteří přesně vědí, co chtějí a co budou v penzi dělat. Bohužel pořád převládají lidé, kteří takovou představu nemají a tím se jim otevírá čas a prostor neznámého obsahu. Pro každého seniora je tedy velmi těžké nějak se vzniklé situaci přizpůsobit, lze říci, že toto období člověka je ještě náročnější než například období puberty (Haškovcová, 2010).

2.3 Sociální služby pro seniory

Cílem všech služeb pro seniory je snaha co nejdéle zachovat zdraví a soběstačnost jedince. Důležité je také začleňování ve společnosti, a to i při zhoršení zdravotního stavu. Dalším cílem je, aby senior setrval co nejdéle ve svém rodinném a domácím prostředí. Všechny tyto cíle předpokládají takový systém služeb, které budou vytvářeny podle potřeb seniorů ať už v dané komunitě, okrese či regionu. Velmi důležitá je také návaznost a propojenost služeb zdravotních i sociálních, jelikož v posledních letech dochází spíše k oddálení než sblížení těch dvou typů služeb (Holmerová, Jurašková et al., 2002)

Základní činnosti, které sociální služby poskytují, jsou pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, či pomoc při věcech výše zmíněných. Jde také o pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti či sociálně terapeutické činnosti. Obsah základních činností je však mnohem širší.

Zákon o sociálních službách definuje sociální službu jako činnost nebo soubor činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Poskytovatelé těchto sociálních služeb jsou při splnění podmínek stanovených zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu nebo příspěvkové organizace, které jsou právnické osoby. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní (Zákon o sociálních službách, 2006).

2.3.1 Domov pro seniory

V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Tato služba poskytuje základní činnosti jako je poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se

společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon o sociálních službách, 2006).

Co se podmínek pro přijetí do domova pro seniory týče, tak jsou téměř ve všech zařízeních podobné. Základem je podat žádost o umístění a doložit lékařskou zprávu o zdravotním stavu klienta. Při nástupu do domova pro seniory klient uzavírá se zařízením smlouvu o poskytnutí služby sociální péče v domově pro seniory.

Každý domov pro seniory má své pravidla. Takovým pravidlům se říká domovní řád. Základní údaje v domovním řádě domova pro seniory jsou: v jaký čas a komu je domov přístupný, místo a čas programů, kdy má klient volný čas, čas hygieny, čas nočního klidu, normy ohledně kouření, alkoholu, pravidla ohledně návštěv a další.

2.3.2 Domov pro seniory s Alzheimerovou chorobou

V následující kapitole stručně popíšu domov pro seniory s Alzheimerovou chorobou. Existují speciální domovy se zvláštním režimem, ale i klasické domovy pro seniory, které mají pouze část věnovanou klientům s Alzheimerovou chorobou. Domov pro seniory, který budu popisovat je ALZHEIMER HOME, který má spousty zařízení po celé České republice.

ALZHEIMER HOME je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, to znamená, že obsahuje domov se zvláštním režimem, domov pro seniory, domov pro osoby se zdravotním postižením a pečovatelské služby. Jejich specializací je komplexní péče o seniory a nemocné s Alzheimerovou chorobou a ostatními onemocněními způsobující demenci.

Posláním ALZHEIMER HOME je poskytování kvalitní, individuálně zaměřené pobytové i terénní sociální služby a domácí zdravotní péče. Odborný personál podporuje soběstačnost a aktivní způsob života klientů, respektuje jejich individuální zvyklosti a zachovává jejich práva a lidskou důstojnost. (Alzheimer Home)

Spolupracovníci v ALZHEIMER HOME jsou špičkoví odborníci v oboru všeobecného praktického lékařství, psychiatrie a neurologie, též zkušení internisté, kardiologové a další ambulantní specialisté. Součástí péče jsou také služby fyzioterapeutů a nutričního terapeuta. Díky telemedicínským technologiím mají také trvalou, 24 hodinovou dostupnost všech lékařů. Když jsou také součástí skupiny Penta Hospitals.

Zakládají si také na kvalitní komunikaci s rodinou a snaží se s ní i úzce spolupracovat. Aktivity rezidentů domova pro seniory zveřejňují na webových stránkách, facebookových

stránkách, zpravodaji, který pro každý jejich domov vydávají čtyřikrát do roka. Všichni rodinní příslušníci mají možnost se do různých společných aktivit připojit.

2.4 Faktory ovlivňující jedince ve stáří

2.4.1 Sociální chování

Jak Novotná et al. (2023) uvádí, senioři preferují spíše kontakty se svými známými a blízkými lidmi, což jsou většinou rodina či přátelé. Právě kontakt s jejich známými a rodinou jim posiluje jejich pocit jistoty a ví, co od nich mohou očekávat. Bohužel, s přibývajícím věkem se tento okruh známých zužuje a pro seniory je těžší navázat nové vztahy. V navazování nových vztahů ani nepomáhá fakt, že se ztenčují jejich schopnosti - hůře slyší a vidí, jsou pomalejší a mohou se hůře přizpůsobovat.

2.4.2 Postoje seniorů vůči stárnutí

Existuje mnoho způsobů, jak se s přechodem do seniorského věku vypořádat. Je jen na daném člověku, jaký postoj k dané situaci zaujme. A právě postoj, jaký senioři zaujímají vůči životu a jejich stárnutí, ovlivňuje jejich životní spokojenost. Dané postoje k této životní fázi se netýkají pouze seniorů, ale každého, jakkoliv starého člověka, protože často postoj, který vůči životu a stárnutí zaujmeme v mládí, s námi půjde až na konec životní cesty.

Vágnerová (2012) píše, že období stáří má v rámci kontinuity lidského života svůj symbolický význam. Je tedy důležité přijmout svůj život takový, jaký je. Starý člověk se zaměřuje především na minulost, a tak jeho postoji k vlastnímu stáří bývá velmi rozdílný a individuální.

Novotná et al. (2023) zmiňuje postoje seniorů následující:

Sebenenávistný postoj - častá kritika vlastní osoby, pohrdavý postoj k životu, smrt už berou jako vysvobození.

Tolerantní postoj - daný jedinec toleruje omezení, která stáří přináší a dokáže s nima správně naložit. Typickými znaky takového jedince jsou optimismus, spokojenost, přizpůsobivost, aktivita a navazování nových vztahů.

Pasivní postoj – jedinec ve všem spoléhá na ostatní, rozhodnutí nechává na jiných a snaží se, aby za něj druzí převzali zodpovědnost.

Obranný postoj - člověk se brání změnám v souvislosti se stářím, vyznačuje se přehnanou aktivitou za účelem, aby dokázal svou soběstačnost a odmítá pomoc od ostatních

Hostilní postoj – tento postoj je typický nepřátelským zaměřením na jiné lidi, zejména na mladé a vlastně vůbec všechno kolem. Člověk se staví do role oběti, za neúspěchy viní druhé a neustále si stěžuje.

3 CHOROBY VE STÁŘÍ

3.1 Demence

Pojem demence označuje obecně celkový úpadek psychických funkcí způsobený úbytkem tkáně centrálního nervového systému. Mnoho lidí si v dnešní době myslí, že demence je údělem stáří. Často si tak lidé pletou slovo „senilita“, které znamená stáří, se slovem demence. Stává se to pomalu jakýmsi synonymem. To ovšem ale není pravda. Demence se může dostavit v jakémkoliv věku v průběhu života, avšak s přibývajícím věkem se ta šance zvyšuje. I když je prokazatelné, že demencí mohou trpět lidé, kteří ještě zdaleka nejsou v senilním věku, často se uvádí, že demence je nemoc stáří.

Demence, jejíž nejčastější příčinou je Alzheimerova choroba, v průběhu času způsobuje zhoršování různých funkcí mozku, mezi které patří paměť, myšlení, jazyk, plánování a také osobnost. Alzheimerova choroba stojí za 50–60 % případů demence, dalšími typy demence jsou například vaskulární demence, demence s Lewyho tělísky a frontotemporální demence.

Demence má, bez ohledu na příčinu, obdobné příznaky:

- problémy s pamětí
- problémy s myšlením a plánováním
- problémy s vyjadřováním
- neschopnost rozpoznávat lidi či věci
- změna osobnosti

Demence je velmi rozšířený problém. Celosvětový počet lidí s demencí podle ADI přesahuje 44 miliónů, v roce 2030 se tento počet pravděpodobně zvýší na téměř 76 miliónů, v roce 2050 se počet lidí s demencí odhaduje na 135 miliónů. (ČALS, 2023)

Demence je vážným problémem. Z demografického hlediska představuje tato choroba závažnou výzvu především pro rozvinuté země. V těchto zemích stoupá počet starých lidí a s nimi i počet případů onemocnění demencí. Určitě dnes evidujeme větší množství demenčních pacientů než dříve a tento počet bude narůstat spolu s tím, jak bude naše populace stárnout. Důsledkem toho budou vyšší nároky na kapacitu zdravotní péče v oblasti psychogeriatric, potřeba většího množství vyššího a středního zdravotního personálu a podobně. Nejzávažnější skutečností ale je, že demence představuje velmi neradostnou cestu ke smrti. Po prvních fázích onemocnění pacient obvykle milosrdně ztrácí náhled na svůj stav. Na lidi, kteří se o pacienta musí starat je to ale velká zátěž. Až po terminální (závěrečná)

stadia onemocnění nejsou pacienti obvykle trvale hospitalizováni. Proto břemeno péče spočívá na partnerovi pacienta nebo na jeho potomcích. Tito pečovatelé, kteří často již nejsou ve svých nejlepších letech, neboť jsou středního či staršího věku, mají za úkol uspokojovat potřeby člověka, který ztratil paměť. Tito lidé často také trpí záchvaty vzteku, nepřiměřeného až nelogického chování, inkontinencí, navíc nepoznávají někdy ani vlastní partnery, děti či blízké přátele. Odměnou za celoživotní starost, lásku a důvěru je péče o bizarní karikaturu lidské bytosti, která má sice podobu milované osoby, ale v jejím nitru již jakákoliv podobnost vymizela, či přinejlepším jen tu a tam probleskuje. Nikdo si nezaslouží zemřít v takových podmínkách ani být svědkem toho, jak tato nemoc proměňuje blízkou a milovanou osobu. (Stuart-Hamilton, 1999)

Jak Jiráček, Holmerová a Borzová (2009) uvádí, u demencí se vyskytují tři základní okruhy postižení, přičemž se dané okruhy navzájem prolínají. Jsou to:

- Postižení kognitivních funkcí - začíná s poruchami paměti
- Postižení aktivit denního života - běžné dovednosti, péče o sebe sama
- Behaviorální a psychologické příznaky demence – poruchy chování, stavy neklidu, psychóza, poruchy spánku, poruchy emocí

Demence lze podle příčiny dělit (ne zcela přesně a ostře) do dvou skupin:

1. Demence, které mají za podklad atroficko-degenerativní proces mozku.
2. Demence symptomatické (sekundární), které mají za podklad celková onemocnění, infekce, intoxikace, úrazy, nádory, cévní poruchy, metabolické změny a jiné poruchy postihující mozek. Symptomatické demence lze ještě dělit do dvou podskupin:
 - Demence vaskulární (na podkladě poruch mozkových cév, mozkového krevního zásobení)
 - Ostatní symptomatické demence (Jiráček, Holmerová a Borzová, 2009)

3.1.1 Prevence demence

Stejně tak jako u většiny různých onemocnění, tak i u demence je možné snížit riziko jejího vzniku zdravým životním stylem. Z řady výzkumů vyplývá známe základní pravidlo, a to, že co je dobré pro srdce, je také dobré pro mozek. Pokud bychom chtěli snížit riziko rozvoje kardiovaskulárních chorob a demence, měli bychom se věnovat fyzickému a duševnímu cvičení a zdravému životnímu stylu, s tím i vyrovnanou skladbu jídelníčku. K pomoci snížení rizika vzniku demence můžeme uvést pět způsobů:

1. Starejte se o své srdce
2. Buďte fyzicky aktivní
3. Dodržujte zdravý jídelníček
4. Používejte svůj mozek
5. Užívejte si společenské aktivity

Je jen na nás, jak se svým životem naložíme, ale nesmíme zapomenout, že na změnu není nikdy pozdě.

3.2 Alzheimerova choroba

Alzheimerova choroba je závažné neurodegenerativní onemocnění, vedoucí k úbytku některých populací neuronů (nervových buněk) a v důsledku toho k mozkové atrofii (úbytku tkáně). To má pak za následek vznik syndromu demence. (Jirák, Holmerová a Borzová, 2009)

Jak dále Jirák, Holmerová a Borzová (2009) uvádí, Alzheimerova choroba je nejčastější příčinou demence. Představuje alespoň 50% všech demencí.

Alzheimerova nemoc začíná většinou pozvolna. U většiny případů se u nemocného nejprve zhoršuje krátkodobá paměť a dotyčný se nedokáže postarat o základní věci v domácnosti či o sebe. Takovým případem byla třetí participantka a sama jsem mohla vidět, jak taková první fáze Alzheimerovy choroby vypadá. Nemocný může mít zprvu špatné pouze některé dny a stejně tak to bylo i u třetí participantky. Jsou dny, kdy seniorka zvládá vše sama, vypadá jako naprosto zdravý člověk a s pamětí je na tom jako slon. Na druhou stranu se vyskytnou dny, kdy si nemocná nedokáže ani vyčistit zuby, či jiné základní věci. Rychlost, kterou se Alzheimerova nemoc rozšiřuje nemůžeme určit. U každé osoby je to individuální věc. Často se stává, že první pocity třetí osoby jsou, že dotyčného postihla stařecká demence a nemusí mu vůbec dojít, že by se mohlo jednat právě o Alzheimerovu chorobu. Postupem času má nemocný člověk však problémy s vyjadřováním, rozhodováním, nedokončí myšlenky, je celkově zmatenější a zapomíná na různé věci. V podstatě bychom mohli říci, že se postupem času mění celá jeho osobnost. V posledních stádiích nemoci už vůbec není schopen se sám o sebe postarat.

Ačkoliv na Alzheimerovu nemoc probíhá neustále nespočet výzkumů, stále nám není jisté, zda je nemoc dědičná. Avšak v rodinách, kde se vyskytuje, je její pravděpodobnost větší. Dosud ale nedokážeme říct, jestli jde o náhodu či holý fakt. Pokud se však v rodině

Alzheimerova choroba vyskytuje u více členů, jedná se většinou o nejbližší příbuzné - sourozenci, rodiče. Je tedy možné, že genetika zde hraje svou roli, nebo daní nejbližší příbuzní byli vystaveni nějakému faktoru, který nemoc způsobuje.

Přestože většina nemocných je starších 65 let, stává se, že onemocní i lidé 30 až 50letí. Bývá to kolem 10 % celkového počtu lidí postižených Alzheimerovou nemocí. Postihne-li Alzheimerova nemoc takto mladé lidi, vše, co se týká rodinného života, financí a následné péče o nemocného je dost odlišné od problémů, které musí vyřešit nemocný člověk (nebo jeho rodina), který onemocní později. (ČALS, 2023)

3.2.1 Historie Alzheimerovy choroby

Příznaky tohoto onemocnění poprvé popsal německý psychiatr a neuropatolog Alois Alzheimer v roce 1906. O podivně těžkém případě onemocnění mozkové kůry u pacientky Auguste Deterové, která zemřela ve věku 55 let zcela dementní, přednášel tehdy dvaadváctiletý Alzheimer poprvé na lékařské konferenci v Tübingenu. Při pitvě mozku zemřelé našel mnoho zvláštních plaků a vláken. Kolegové však tehdy o jeho sdělení nejevili větší zájem a domnívali se, že jde spíš o kuriozitu. Alzheimer se nicméně ptvním neúspěchem nedal odradit a následně provedl stovky pitev a makro- i mikroskopických analýz mozkových tkání. V roce 1910 byly na Kraepelinovu přímluvu Alzheimerem charakterizované změny mozkové tkáně pojmenovány po svém objeviteli. (Zvěřová, 2017)

3.2.2 Příznaky Alzheimerovy choroby

Příznaků Alzheimerovy choroby máme několik. V téhle podkapitole bych jich chtěla pár základních zmínit:

1. Nejvýznamnější příznak Alzheimerovy choroby je **ztráta paměti**. Zapomínat občas pracovní úkoly, jména, telefonní čísla či různá místa je normální. Lidé trpící Alzheimerovou chorobou však zapomínají častěji a na dané věci či běžnější úkoly si ani později nevzpomenou.
2. Hodně vytížený člověk či člověk s poruchami pozornosti může začít vařit nějaké jídlo a část z něj může nechat vstát na sporáku a vzpomene si na něj, až už je po jídle. Ovšem lidé trpící Alzheimerovou chorobou jídlo mohou připravit, avšak už ho zapomenou dát na stůl, nebo zapomenou, že ho vůbec udělali. Často se může stát, že se zapomenou i vůbec najíst. Dalším příznakem je tedy **problém s vykonáváním běžných činností**.

3. Vždy se může stát, že člověk nemůže najít správné slovo. Avšak člověk s Alzheimerovou chorobou zapomíná i jednoduchá slova nebo je nahrazuje slovy nesprávnými a jeho věty pak nedávají žádný smysl. Jde tedy o **problém s řečí**.
4. Každému z nás se může stát, že někam založí klíče či peněženku. Typické pro lidi trpící Alzheimerovou chorobou však je **zakládání věcí na nesprávné místo**. Mluvíme o zcela nesmyslných věcech, jako je uložit misku do lednice, zubní protézu do dřezu nebo spodní prádlo do mikrovlnné trouby.

Příznaků, které nemocné osoby pochyťují, je mnoho. Každý může na Alzheimerovu chorobu reagovat jinak a postupně se u něj mohou příznaky rozvíjet.

3.2.3 Stádia Alzheimerovy choroby

Alzheimerova choroba má několik stádií. I v naší praktické části bakalářské práce jsme měli tu čest poznat pacientky s různými stádii nemoci. Nyní zde uvádím základní dělení stádií Alzheimerovy choroby dle Hughese.

Stupnice dle Hughese

Vedle Reisbergovy škály se k přesnějšímu rozdělení stádií Alzheimerovy choroby používá stupnice dle Hughese, založená na vyšetření paměti, orientace, úsudku, řešení problémů a společenských záležitostí, na zkoumání osobních zájmů, koníčků a úrovně osobní péče.

Stupeň 0 – **zdraví**: neporušená paměť, dobré řešení každodenních problémů, sociální nezávislost, schopnost o sebe pečovat, bez sociálních změn.

Stupeň 0,5 – **podezření na demenci**: trvalá lehká zapomnětlivost, první problémy spojené s rozhodováním, osobní život lehce dotčen

Stupeň 1 – **lehká demence**: zapomínání čerstvých událostí, objevují se poruchy orientace v čase, projevy obtíží s řešením složitějších problémů, sociální úsudek zachovalý, péče o sebe oslabená, potřeba povzbuzení

Stupeň 2 – **střední demence**: velmi rychlé zapomínání nových informací, dezorientace v čase i prostoru, neschopnost samostatné činnosti mimo domov, zachování velmi jednoduchých zájmů, nutná pomoc s oblékáním a hygienou

Stupeň 3 – **těžká demence**: z paměti zůstávají pouze fragmenty, nemocný není schopný vyřešit sám problémy, nemá úsudek a není schopen pobývat mimo domov. Nutná je pomoc s veškerou činností (Mühlpachr, 2004).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Seniorský věk nemine velkou většinu z nás. Není také úplnou výjimkou, že můžeme zapomenout, co vše jsme za ten život prožili, ať už kvůli tomu, že na to jednoduše nemyslíme, nemluvíme o tom a nepřipomínáme si to nebo tím, že nás může postihnout nějaké degenerativní onemocnění, například Alzheimerova choroba. Ne každý si může takové onemocnění uvědomovat, a kromě ztráty základních schopností mu nepřijde zvláštní, že si často nic nepamatuje. Ovšem v jakémkoliv případě je pro daného jedince velice důležité, jak se s takovou věcí dokáže vypořádat. Výzkumná část naší bakalářské práce se proto bude zajímat nejen o daný životní příběh seniorek s Alzheimerovou nemocí, ale také o to, jak daná seniorka k tomu životu, který prožila a co vše si z něj pamatuje, přistupuje.

4.1 Cíle výzkumu a výzkumný problém

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat specifika životních příběhů seniorek s Alzheimerovou nemocí žijících v domově pro seniory.

Dílčí výzkumné cíle jsou následující:

Zjistit, jaké události v životním příběhu seniorek mohou mít specifický vztah s Alzheimerovou chorobou.

Popsat dopady Alzheimerovy choroby na seniorčin přístup k životu.

Zachytit vzpomínku z vyprávění životního příběhu, která byla pro seniorku nejvýznamnější.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká jsou specifika životních příběhů seniorek s Alzheimerovou nemocí žijících v domově pro seniory?

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky byly stanoveny tři dílčí výzkumné otázky:

Jaké události v životním příběhu seniorek mohou mít specifický vztah s Alzheimerovou chorobou?

Jak Alzheimerova choroba ovlivnila seniorčin přístup k životu?

Která vzpomínka z vyprávění životního příběhu byla pro seniorku nejvýznamnější?

4.1.1 Volba výzkumné strategie

Pro naše téma jsme si zvolili kvalitativní přístup, který i s ohledem na cílovou skupinu dokáže nejlépe vystihnout významné momenty životního příběhu. Švaříček a Šed'ová (2007) nabízejí pro kvalitativní výzkum několik typů definic. Mezi dané typy patří například hledisko použité metody sběru dat, dle metody usuzování, dle typu dat či způsobu analýzy dat. Definice, ze které budu vycházet je popsána následovně:

Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. (Creswell in Hendl, 2005)

Elliott poukazuje na to, že každý příběh obsahuje hledisko časovosti a kauzality, který obsahuje vyprávění od začátku až do konce. Dále následuje hodnocení, jenž nám pomáhá pochopit význam příběhu, který vytváří vyprávění a jako poslední kontextuálnost, neboť každý příběh je tvořen pro určité posluchače. (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013)

Formulace výzkumné otázky v narativním výzkumu může mít mnoho podob. Vše se odvíjí od zvoleného tématu. (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013)

Důležitá pravidla pro uskutečnění interview:

- rozhovor by se měl uskutečňovat pouze ve vhodných situacích a v přirozeném prostředí,
- pro rozhovor by měla být utvořena dostačující časová doba a přítomnost pouze osob, kterých se to týká,
- je dobré začínat obecnými otázkami, které zavedou informanta do problematiky,
- je nezbytné vytvořit takové podmínky pro navázání spojení s informantem, aby byl inspirován ke kooperaci. (Chráška, 2007)

4.1.2 Výzkumný soubor

Základním souborem jsou seniorky s Alzheimerovou chorobou žijící v domově pro seniory, které souhlasily s rozhovory a zapojením do našeho výzkumu. Výzkumný vzorek se skládal ze tří žen. K výběru výzkumného souboru mě inspirovala má vlastní prarabota, která by o svém životě dokázala vykládat od rána do večera. Ráda vykládá i o mé babičce, kterou jsem nikdy neměla tu čest poznat. Vždy mne baví, s jakým nadšením a úsměvem na tváři vše vykládá.

Má prarabeta má to štěstí, že má neustále plno lidí kolem sebe a nyní nikdy sama, takže o vyprávění pro ostatní není nikdy nouze. Kolikrát ale seniorky v domovech pro seniory takové štěstí nemají. Často se stává, že už rodinu nemají, popřípadě bydlí daleko nebo je tolik nenavštěvují. Právě to, že by si měli s kým popovídat, mě inspirovalo k danému tématu.

Kolikrát nebylo snadné sestavit výzkumné soubory, neboť při oslovení seniorky prvně souhlasily, ale nakonec při následném setkání spolupráci odmítly. Právě takové odmítnuté se mi dostalo dvakrát. Poprvé měla dotazovaná špatný den a jednoduše nechtěla s nikým hovořit. Podruhé se o daném rozhovoru dozvěděli rodinní příslušníci a rozhovor zadrželi. V rámci dodržení etiky výzkumu byla skutečná jména po rozhovoru pozměněna a dotazované byly nazvány označením participantka.

4.2 Realizace výzkumu

Jako první jsem musela oslovit ředitele domova pro seniory, zda-li by bylo možné následně oslovit seniorky a vyzvat je k rozhovoru a vlastně celé interview v domově pro seniory uskutečnit. Bohužel realizace nebyla tak jednoduchá ani ze strany ředitele domova pro seniory, jelikož v prvním osloveném domově se mi nedostalo od ředitele odpovědi, ani po další urgenci. Prvně jsem žádost sdělila na informacích, kde mi bylo řečeno, že uskutečnit rozhovor nebude žádný problém. Ovšem to nebylo tak jednoduché a bez souhlasu ředitele jsem se nemohla posunout dále. Oslovila jsem tedy jiný domov pro seniory a vše proběhlo v pořádku. V 1 domově pro seniory jsem rozhovor uskutečnila se dvěma participantkami. Třetí participantka již byla z jiného domova pro seniory, který se nenacházel na Moravě. Jednotlivé participantky jsem obeznámila s daným tématem a nastínila jsem jim průběh rozhovoru, o kterém se budeme bavit. Obeznámila jsem je také s faktem, že rozhovor můžeme kdykoliv ukončit, pokud se nebudou cítit dobře či budou jednoduše chtít rozhovor ukončit z jakéhokoliv jejich důvodu. Sdělila jsem jim také důvod rozhovoru, že bude sloužit pro účely mé bakalářské práce. Ujistila jsem participantky v tom, že jejich pravá jména nebudou v mé bakalářské práci prozrazena a vše bude anonymní. Následně jsem se dotázala, zda souhlasí, aby rozhovory byly nahrávány přes diktafon. Všechny souhlasy jsou zachyceny na každé nahrávce.

K seniorkám jsem volila citlivý a přátelský přístup a dávala jsem najevo, že mi mohou říci pouze to, co chtějí. Použila jsem techniku aktivního naslouchání, motivovala jsem seniorky k volnému vyprávění a snažila se chvíle ticha nenarušovat svými otázkami. Občas se však stalo, že seniorky ztratily nit, či se zapomněly, a tak jsem se dotazovala na již vyřčené, pouze

do větších detailů. Mnohdy se to ukázalo jako dobrý krok, neboť seniorky znovu navázaly na příběh a pokračovaly v rozhovoru. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon a posléze doslovně přepsány.

4.2.1 Průběh jednotlivých interview

1. Participant

Rozhovor s první participantkou proběhl dne 22.11.2022 v pět hodin odpoledne. Rozhovor probíhal v kavárně, která je součástí domova po seniory, kde participantka přebývá. Celou dobu s námi seděla rodinná příslušnice, a to participantčina praneteř. Jelikož stádium Alzheimerovy choroby je u participantky už ve vyšším stádiu a nerada hovoří s cizími lidmi, bylo to takhle pro obě strany příjemnější. Bohužel rozhovor nešel kompletně narativní metodou, a tak jsem se musela více vyptávat. Participantka se však snažila co nejvíce hovořit a vyhovět mým dotazům. Celou dobu držela praneteř za ruku, často se na ni ohlížela, mluvila na ni, a i když si pletla její jméno, byla ráda, že je tam s ní. Se vzpomínáním na svůj život neměla nějak velké problémy, vzpomínala na vše s úsměvem. Participantce je 82 let. Rozhovor trval 58 minut. Rozhovor proběhl ve dvou fázích, první část trvala 45 minut, poté jsme udělaly krátkou přestávku na dopití kávy, jelikož participantka byla rozrušená a neklidná. Následně zbylých 13 minut proběhlo s veselou náladou. V průběhu vyprávění dělala mezi větami delší pauzy a mluvila pomaleji.

2. Participant

Rozhovor s druhou participantkou proběhl dne 25.11.2022 ve čtyři hodiny odpoledne. Stejně jako u první participantky probíhal v kavárně, která je součástí senioru. Jelikož na náš plánovaný rozhovor dorazila opět stejná slečna, došlo mi, že participantky jsou příbuzné. Tvrzení mi pak rodinná příslušnice potvrdila. Tentokrát to byla její babička. Příjmení však měly participantky jiné, a proto mi to dříve nedošlo. Participantka mluvila z velké většiny sama, příběh jsem doplnila otázkami pouze v případě, když se vypravěčka na delší dobu odmlčela, či odchýlila od příběhu. Po dovyprávění jsem požádala vypravěčku a nakreslení křivky života, byla však už unavená a říkala, že si na datumy nevzpomene a že to můžeme

zkusit jindy. Rozhovor trval pouze 32 minut, skoro celou dobu však participantka plynule hovořila. Participantce je 90 let.

3. Participant

Rozhovor se třetí participantkou proběhl dne 14.1.2023 v jedenáct hodin dopoledne. Rozhovor probíhal ve společenské místnosti senioru, kde jsme byly obklopeny dalšími ženami ze senioru, avšak nikdo nás nevyrušoval. Participantka působila klidně, vesele a byla šťastná, že si může s někým vykládat. Participantka mluvila skoro celou dobu sama. Rozhovor se třetí participantkou byl po mě nejzajímavější, už jen proto, že mi bylo sděleno, že participantka je teprve v počátečním stádiu Alzheimerovy choroby, v domově po seniory je krátce, avšak má dny, kdy zvládá vše naprosto sama, pamatuje si vše a vypadá a chová se jako naprosto zdravá seniorka a naopak dny, kdy si nedokáže vyčistit zuby. Sama participantka je pro pacovníky tamního seniory záhadou. Rozhovor se třetí participantkou byl nejdelší, trval 1 hodinu a 13 minut.

Tabulka 1 Informace o participantkách

Participantka	Věk	Délka pobytu v domově pro seniory	Stupeň Alzheimerovy choroby (dle Hughese)	Délka rozhovoru
1	82	5 let	3	58 minut
2	90	3 roky	2	32 minut
3	76	2 měsíce	0,5 - 1	1 hodina 13 minut

5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT

Čermák a kol. (srov. 2013, s. 78-82) popisují proces analýzy textu takto: samotný proces analýzy je opakovaným postupem od příběhu k analýze a od analýzy zpět k textu, přičemž postupně dochází k prohlubování porozumění a zpřesňování analýzy. Uvádí několik kroků, ve kterých může analýza probíhat:

1. krok: rozdělení textu na fabuli-syžet;
2. krok: identifikace klíčových mezníků v příběhu – rozdělení vyprávění do dílčích epizod;
3. krok: identifikace bodů obratu – vývoj příběhu a celková struktura vyprávění;
4. krok: identifikace žánrové konfigurace vyprávění. Každý z těchto kroků se pokusím trochu více přiblížit, protože byly pro můj vlastní výzkum oporou.

Ačkoliv je pro životní příběhy spíše typická narativně orientovaná analýza, rozhodla jsem se rozhovory ve své bakalářské práci analyzovat právě takhle.

5.1 Rozdělení textu na fabuli a syžet

Smyslem tohoto kroku je rozlišení dvou na sebe vzájemně navazujících částí. Popsat fabuli není tak úplně jednoduché, často se ale rozdílnost mezi fabulí a syžetem přirovnává k objektivitě a subjektivitě. Fabule je konkrétní příběh, tedy to, co je vyprávěno. Je to základní kostra či osnova, která se nemění. Syžet je to, jakým stylem příběh vyprávíme. Abych to přirovnala třeba k pohádce, vezmeme si pohádku O červené Karkulce. Fabule by v takovém případě byla daná kostra – kdo se v takovém příběhu vyskytuje a třeba co Karkulka nese. Avšak co kdybychom vyprávěli příběh od konce? Nebo co kdybychom udělali z vlka hlavní postavu? To bychom pak mluvili o syžetu.

5.2 Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod

V téhle fázi se zaměřujeme na konkrétní události, rozdělujeme do dílčích epizod. Také lze tímhle způsobem shrnout příběh, který může výzkumníkovi pomoci s lepší orientací v textu. V podstatě jde o to, že si text několikrát dokola pročítáme a vyznačujeme si buď na okraj textu či někde jinde jednotlivé mezníky. Tenhle způsob analýzy bychom mohli přirovnat k holisticko-obsahové analýze.

5.3 Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění

V tomto kroku vybereme z příběhů ty momenty, které označíme za zlomové. Jde o místa ve vyprávění, kde dochází k výraznému dějovému obratu. Zaměřujeme se také na vývoj příběhu a na způsob, jakým jsou události propojeny. Sledujeme, odkud a kam příběh směřuje, sledujeme, kde dochází ke gradaci a vyvrcholení příběhu. Tenhle způsob analýzy bychom přirovnali k holisticko-formálnímu zaměření narativní analýzy.

5.4 Identifikace žánrové konfigurace vyprávění

Posledním krokem naší analýzy je provedení žánrové analýzy, která završuje holisticko-formální způsob práce s příběhem. Zjednodušeně můžeme říct, že daný příběh rozdělíme do jednotlivých částí dle toho, co se zrovna v příběhu událo a jakým stylem to vypravující přijal a jak to vylíčil a následně k jednotlivým částem přiřadíme žánr.

Tabulka 2 Typologie žánrů (dle Murraye, 1985)

	Komedie	Romance	Tragédie	Ironie
Dosažení	Úspěchu	Úspěchu	Neúspěchu	Neúspěchu
Kontrola	Osud	Individuální	Osud	Individuální
Řešení	Smíření	Naděje	Beznaděj	Ironie
Figura/postava	Bezstarostný klikař	Hlava v oblacích	Zmučená duše	Cynik
Životní fylozofie	Pragmatismus	Idealismus	Fatalismus	Existencialismus

6 ANALÝZA DAT

Doslovně jsem přepsala všechny nahrané rozhovory a změnila jména participantů, a i jména v jejich příbězích. Dva příběhy se totiž občas propojovaly, jelikož participantky byly sestry. To jsem však nevěděla až do doby, než druhá participantka začala hovořit a záhy za ní došla rodinná příslušnice, která byla u i první participantky. Rozhovory nezařazuji do své bakalářské práce, avšak jeden přidávám do příloh.

6.1 1. Participant

6.1.1 Rozdělení textu na fabuli a syžet

V úvodní části je zmíněna práce na dráze, jako průvodčí. *„...a potom jsem začala jezdit vlakem.”* K práci na dráze se vrací ve vyprávění poměrně často. Jde poznat, jak měla práci ráda. Ne jenom kvůli vracení se k tomu při vyprávění, ale také s jakým úsměvem a láskou v očích o dané práci mluvila.

Ačkoliv participantka řekla i určité zápletky a nešťastné chvíle, celé vyprávění uchopila a vyprávěla s úsměvem, nadšením a láskou, když na všechny zážitky vzpomínala.

6.1.2 Orientace

Příběh se na začátku odehrává v Boršicích. *„Narodila jsem se v Boršicích.”* a *„V Boršicích se žilo dobře, na chalupě.”*

Dále se očitáme na škole v Buchlovicích. *„Do školy jsem chodila do Buchlovic.”* Z Buchlovic se vracíme opět do Boršic. *„...a třetí jsem chodila v Boršicích.”*

Poté přišel přestup na jinou školu do Frýdku Místku. *„Pak jsem šla do Frýdku Místku na přadlenu.”*

Po absolvování školy ve Frýdku Místku a práci v Buchlovanu (později přejmenován na Slezan), *„Šla jsem do Buchlovanu dělat.”*, se přesouváme do práce na dráze, kde participantka procestovala spousty zemí. *„...a potom jsem začala jezdit vlakem... Kde já jsem všady byla. Maďarsko, Polsko, Bulharsko.. Pojezdila jsem moc. Řecko, Turecko, Itálie.”*

Na chvíli se poté očitáme v Uherském Hradišti a ve Starém Městě u Uherského Hradiště. *„Svojeho chlapa jsem poznala doma. V Hradišti. To jsme tehda bydleli spolu ve Starém Městě.”*

Dále už jsou jen zmíněny destinace, kam jako průvodčí jezdila vlakem. „...když jsem mohla, tak jsem jela Řecko, Turecko, Itálie... Já jsem radši pojezdila, co jsem mohla. Řecko, Turecko, Itálii, Polsko, Maďarsko.. Byla jsem aj v Rusku. A Černohorské pobřeží.”

6.1.3 Komplikace

Mezi nejvýznamnější zápletky patří úmrtí rodičů. „Mamka umřela v šestapadesáti a tatka se dožil devadesáti tři... Naši se ztratili. Rodiče. Tatka vydržel 93 let. Toho jsem dochovala.”

Další zápletka byla válka, kdy Němci okupovali naše území. „Ale to jsme byli ve sklepě. Tady byla chalupa, tady silnice a tady jsme byli ve sklepě. To si pamatuju, zima mně bylo, tma tam bylo, svítili jsme lampou, to si pamatuju. Jsme tam byli i několik dní. Barák jsme měli kousek od toho, tak slepice a to, něco..”

6.1.4 Evaluace

Nejvýznamnější a nejčastěji zmíněnou částí v textu byla práce jako průvodčí a s tím spojené cestování. „...a potom jsem začala jezdit vlakem... No chtělo se mi jezdit.. Tak jsem přešla. Udělala jsem si kurz a jela jsem. Kdo přistoupil, jízdenky.. No, už jsem to zapoměla. (smích) Kde já jsem všady byla. Maďarsko, Polsko, Bulharsko.. Domlouvali jsme se rukama, nohama. Pojezdila jsem moc. Řecko, Turecko, Itálie... Všady se mně líbilo. V Turecku jsem byla.. Měla jsem volnou jízdenku do všechkých států okoličně a kde se nedalo, tam jsem si zaplatila. Furt jsem jezdila. Když jsem nebyla tam, tak jsem byla na druhém konci. Já jsem pojezdila, co jsem mohla... Chtěla jsem jezdit a jezdila jsem po světě. Měla jsem štreku zadarmo, aj do ciziny. Projela jsem, co jsem mohla. Na Kofru se mně líbilo a potom.. Kde jsem to.. Nevím, já už jsem to pozapomínala. Ale jezdila jsem, co bylo. Hory, moře, všade... Jezdila jsem vlakem, když jsem mohla, tak jsem jela Řecko, Turecko, Itálie. Jednou Itálie, jednou Řecko.. Pár dní vždy, taková dovolená. Tenkrát i ty peníze šly... V Řecku kebab, v Itálii pizzu, ale to už si nepamatuju. Co mají v Maďarsku, guláš. V Polsku už nevím, pirohy? Ne, to je Ukrajina, Rusko.. Už si to nepamatuju... Byla jsem aj v Rusku. A Černohorské pobřeží... No však já jsem se nacestovala...”

Výrazně na mě působily části vyprávění, kde se participantka snažila vybavit si a zmínit svého zesnulého manžela. Bohužel se při takových chvílích ztrácela v myšlenkách a řekla, že si to už nepamatuje. „Hmmm. To už si nepametám. To už je moc dávno. Svojeho chlapa jsem poznala doma. V Hradišti. To jsme tehda bydleli spolu ve Starém Městě. Ale už si to nepamatuju. (krátká pauza a zamyšlení) Svatba byla, až jak jsem byla starší. Přes 30 mi

bylo. Ale to si nepamatuju. (smích) Ani v jakém roce. Ani kde. Hlavně, že jsem se vdala! (smích)”

6.1.5 Vyřešení

„Aby byli... jak bych to řekla, spokojení sami se sebou a tu spokojenost přenášeli na druhé. Protože někdo je bručoun a někdo je veselý, tak aby se to nějak propojilo. Já jsem byla vždycky veselá, tož nedá se, žiješ jenom jednou.” Na konci příběhu jsme dostali od vypravěčky cennou radu do života a vzkaz pro dnešní mladé lidi. Já sama se snažím držet hesla „fake it ‘till you make it”, což ve volném překladu s doplněním dané myšlenky můžeme říct jako „tvař se vesele, i když se tak necítíš, protože tak dlouho se budeš tvářit spokojeně na venek, až nakonec tě to pohltí a spokojený budeš”. Bohužel to samé platí naopak, ale kdo by to chtěl.

6.1.6 Kóda

„Aby byli... jak bych to řekla, spokojení sami se sebou a tu spokojenost přenášeli na druhé. Protože někdo je bručoun a někdo je veselý, tak aby se to nějak propojilo. Já jsem byla vždycky veselá, tož nedá se, žiješ jenom jednou. Třeba Božka byla vždy bručoun. Já nevím, já jsem se snažila, co jsem mohla, předávat úsměvy a radost dál, tu tu tuuuuu (smích), stará baba. V srdci věčně mladá! (smích)”

Konec příběhu je odpověď na mou otázku, co by vzkázala mladým lidem dnešní doby.

Tento příběh je vyprávěn starší paní, trpící Alzheimerovou chorobou vyššího stádia, která se vyjadřovala velmi slušně. Nemoc se na ní však poznamenala a často hloubala ve vzpomínkách a zamýšlela se. Často přeskakovala, sama od sebe nedokázala velice hovořit, a tak nebylo možné čistě narativní rozhovor uskutečnit. V příběhu není natolik složité se orientovat, i když se často vracela k určité věci, a to cestování vlakem. Ze začátku jde příběh postupně, pak se vrací do mládí. Hlas vypravěčky má dobrou barvu a mluvila přiměřeně nahlas.

Křivku života se nám bohužel však nepodařilo vyplnit. Při vysvětlení, o co jde a nakreslení základní přímky, kde měla vypravěčka zaznačit důležité události v životě řekla, že si nic nepamatuje a nic neví.

6.1.7 Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod

Původně jsem pro tuhle část chtěla s participantkami vytvořit křivku života, avšak hned u první participantky mi došlo, že to nebude tak jednoduché, vlastně skoro až nereálné. Ačkoliv seniorky vyprávěli svůj životní příběh vcelku postupně, při zpětném zeptání se, zda-li by nevytvořily křivku života byla odpověď většinou negativní. První participantka při pohledu na nakreslenou přímku řekla, že nic neví a nic si nepamatuje, takže jsem křivku života zavrhlá.

Své dětství participantka popsala vcelku stručně. *„Narodila jsem se v Boršicích. Bylo nás pět. Jak u Poláčka. Čtyři holky a prostřední Matoušek.. Teda Jožka! Marta, Božka, Jožka, já a Vlasta. V Boršicích se žilo dobře, na chalupě..”*

Na školní léta vypravěčka také velice dlouze nevzpomínala. *„Do školy jsem chodila do Buchlovic. 4 kilometry. Jezdili jsme někdy autobusem. Chodila jsem tam dva roky a třetí jsem chodila v Boršicích. Pak jsem šla do Frýdku Místku na přadlenu.”*

Naopak nejvíce a nejčastěji popsaná část životního příběhu participantky je práce jako průvodčí a s ní spojené cestování. *„Šla jsem do Buchlovanu dělat a potom jsem začala jezdit vlakem... Udělala jsem si kurz a jela jsem. Kdo přistoupil, jízdenky.. No, už jsem to zapoměla. (smích) Kde já jsem všady byla. Maďarsko, Polsko, Bulharsko.. Domlouvali jsme se rukama, nohama. Pojezdila jsem moc. Řecko, Turecko, Itálie... Všady se mně líbilo. V Turecku jsem byla.. Měla jsem volnou jízdenku do všechkých států okoličně a kde se nedalo, tam jsem si zaplatila. Furt jsem jezdila. Když jsem nebyla tam, tak jsem byla na druhém konci. Já jsem pojezdila, co jsem mohla... Chtěla jsem jezdit a jezdila jsem po světě. Měla jsem štreku zadarmo, aj do ciziny. Projela jsem, co jsem mohla. Na Kofru se mně líbilo a potom.. Kde jsem to.. Nevím, já už jsem to pozapomínala. Ale jezdila jsem, co bylo. Hory, moře, všade... Jezdila jsem vlakem, když jsem mohla, tak jsem jela Řecko, Turecko, Itálie. Jednou Itálie, jednou Řecko.. Pár dní vždy, taková dovolená... Dneska už je to horší, jako tehdy se taky našli nějací.. Někdy si dovolili a já říkám, „Co chceš? Chceš po čuni?” (smích) A když někdo neměl jízdenku, předala jsem ho výpravčímu a oni už si poradili... Ale tak když jsi byla někde ve světě, tak jsi musela ochutnat to jejich jídlo. V Řecku kebab, v Itálii pizzu, ale to už si nepamatuju. Co mají v Maďarsku, guláš. V Polsku už nevím, pirohy? Ne, to je Ukrajina, Rusko.. Už si to nepamatuju... Byla jsem aj v Rusku. A Černohorské pobřeží... No však já jsem se nacestovala.“*

Stručně zmíněná je i doba války a okupace, poválečné období. „*A tenkrát to ještě bylo po válce... To jsem byla děcko. Ale to jsme byli ve sklepě. Tady byla chalupa, tady silnice a tady jsme byli ve sklepě. To si pamatuju, zima mně bylo, tma tam bylo, svítili jsme lampou, to si pamatuju. Jsme tam byli i několik dní. Barák jsme měli kousek od toho, tak slepice a to, něco... Nás to nějak minulo. Spíš na Buchlovice a my jsme byli trochu níž, tak nás to minulo.*“

6.1.8 Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění

Nejvýznamnější bod v příběhu a zároveň dle vyprávění je nejlepší část práce na dráze. „*Šla jsem do Buchlovanu dělat a potom jsem začala jezdit vlakem.*“

V příběhu je zmíněn, ačkoliv jen letmo, vypravěččin manžel. „*Svojeho chlapa jsem poznala doma. V Hradišti. To jsme tehda bydleli spolu ve Starém Městě... Svatba byla, až jak jsem byla starší. Přes 30 mi bylo... Hlavně, že jsem se vdala!... Můj měl dvě a nechtěl další*“

Důležitý zlom nastává po smrti participantčiny rodiny. „*Mamka umřela v šestapadesáti a taťka se dožil devadesáti tří... Naši se ztratili. Rodiče. Taťka vydržel 93 let. Toho jsem dochovala... A mamka umřela v šestapadesáti.*“

V textu můžeme najít zmínku o okupaci a válce. „*Ale to jsme byli ve sklepě. Tady byla chalupa, tady silnice a tady jsme byli ve sklepě. To si pamatuju, zima mně bylo, tma tam bylo, svítili jsme lampou, to si pamatuju. Jsme tam byli i několik dní. Barák jsme měli kousek od toho, tak slepice a to, něco..*“

6.1.9 Identifikace žánrové konfigurace vyprávění

Celé vyprávění se i v ne tak hezkých chvílích neslo v úspěšném komediálním stylu. O první participantce bychom mohli říci, že je bezstarostný klikař.

Výjimečně se objevily stopy smíření. „*No tak, někdy to bylo horší, někdy lepší... Mě to tolik netáhlo, tenkrát nebylo času na to.*“

6.2 2. Participant

6.2.1 Rozdělení textu na fabuli a syžet

Hned v první větě jde vidět menší odevzdanost. „*Nemám nic tak zajímavého..*“ Po zamyšlení se však začala rozvykládat. Vypravěčka se nejvíce rozhovořila o práci, i když ne s

nadšením. Ačkoliv mluvila o příhodách i veselých a milých, způsob vyprávění se velice za celou dobu nezměnil a příběh na nás může působit jinak, než bylo zamýšleno.

6.2.2 Orientace

Vyznat se v tom, kde se v příběhu nacházíme není tak jednoduché. Participantka jsi špatně pamatovala místa, kde pracovala či vyrůstala, a tak v příběhu často místa mění. Velkou část příběhu si myslela, že žila několik let v Otrokovicích, když byla mladší. Často se ale opravovala, či ji jednoslovně nebo pohledem opravila její rodinná příslušnice.

Ze začátku se ocitáme opět v Boršicích u Buchlovic, kde vypravěčka vyrůstala. „*My jsme byli Boršice u Buchlovic, však Buchlov je známý. My jsme byli z Boršic u Buchlovic.*”

Dále dostáváme do Kyjova, ačkoliv si participantka pvně myslela, že byla ve Zlíně. „*...sehnali jsme si tam myslím byt v tom Zlíně. Ne, Kyjově. Za stadionem... ty Valašky se tam šily v tem Kyjově. To se asi šilo v tem Kyjově.*”

Chvíli si vypravěčka myslela, že poté žila v Otrokovicích, ale následně mluvila o Zlechově, aniž by si to uvědomovala, že se spletla. „*... v Otrokovicích nebo já už jsem to zapoměla... já si potom pamatuju jen v tom Zlechově...*”

Jak už jsem výše zmínila, participantka často pletla místa, kde žila či se nacházela. Opět se tedy ocitáme v Kyjově, i když si myslela zprvu, že v Otrokovicích. „*... někdo nám asi nabídl v těch Otrokovicích nějaký byt. Ne, v Kyjově.*”

Participantka pak dlouze mluvila o Smrad'avce, kam chodili na zábavy tancovat. „*... na tu Smrad'avku jsme chodili, tam vždycky v nedělu.. My tam teď pojedeme na svatbu na Smrad'avku! No a oni tam měli v nedělu odpoledna vždycky tak se tam tančilo... my jsme chodili pěšky na Smrad'avku a on s kamarádem se vozil... My jsme byli u té, říkám, v té Smrad'avce a to bylo jenom v nedělu... všední dny jsme jezdili do Svitů a v nedělu na Smrad'avku...*”

Poté vypravěčka zmínila v jedné větě poprvé Zlín, avšak si nejsme jisti, zda-li tam doopravdy byla. „*... co jsem tak dělávala v tem Zlíně nebo tak...*”

Naposledy se ocitáme opět v Otrokovicích. „*...tak to už jsme bývali v těch Otrokovicích, no, takový, víš, ten činžák tam ještě je, takový, u hlavní silnice, takový dlouhý. A tam jsme bývali, když my jsme se přestěhovali tam.*”

6.2.3 Komplikace

Zápletku v příběhu najdeme, když vypravěčka hovořila o válce. „No. Tož to, o trošku víc si pamatuju, no, my jak jsme bydleli, tak naproti byly sklepy. A tam ti sousedi to udělali tak, že tam do těch sklepů navezli třeba cihly a takové postele udělali a takové, vyzděné, ne že zděné, ale jenom tak, tam jsme chodili se schovávat. Měli jsme, tož tenkrát jsme se aj báli, říkali, že se aj bojíjou. A kdo měl víc dětí, tak dycky jich to tam spočítali večer a no... No jenomže potom jednou jsme se ráno probudili a šli Rumuni z pola víš, do vesnice, tam byli vojenští vojáci, jako byli Rumunští vojáci. No víš, to se tam měnilo třeba, třeba každý tři řady bylo lidí cizích, co jsme je třeba neznali a tak. No a tak oni to šli do té vesnice, celé kolem dokola ji obešli no a tak se to tam.. No a tož to zas už bylo jiné. To už nebyli ti, co osvobozovali, to už byli zas druzí, to už dobytélé no.”

6.2.4 Evaluace

Jako hlavní částí příběhu na nás může působit vypravěččina práce. Již od první věty mluví však s jistým smířením v hlase, který na nás působí až skoro odevzdaně. I dále v příběhu, kde jsem se doptala na nejlepší zážitky a dobu, kdy byla nejšťastnější, ukončila myšlenku skoro až negativně, kdy sama od sebe začala hovořit o vzpomínce nejsmutnější. „Nebo nejsmutnější věc, to víš, to máš tak, když ti někdo umře víš. Tak je to, no, máma zemřela mladá, měla 60 roků, to jsme byli špatní. A to už jsme bývali v Kyjově. A to jsme byli špatní, a to už jsme, z toho pohřbu.. 41 roků jsem měla. No, je něco veselého, tak se to zapomene trochu, ale co je smutné, tak to se víc pamatuje no. To to máte těžké, že je to tak pozadu víš, že si to člověk nepamatuje, že to není v jedné rovině, jednou je to tak a jednou tak.”

6.2.5 Vyřešení

„To máš tak... (chvilu ticha) To těžko se něco tak odpovědně říká nebo něco no.. Tak aby se měli lidi rádi a aby, no, aby, tož jedině tak něco takového že aby měli toto a nedávali si zlosti najevo a držet na uzdě trochu. Nebo když se někdo chce honem honem pomstít nebo to, tak to nedopadne dobře.” Příběh ukončuje odpovědí na mou otázku, co by vzkázala dnešní mladé generaci do života.

6.2.6 Kóda

Tento příběh je vyprávěn velmi chaoticky. Během celého příběhu se posluchač může ztratit a hůře se orientuje. Příběh je vyprávěn zmateně, vypravěčka se vrací často ke stejným věcem, i když dotaz padl jiným směrem. Například padl dotaz na cestování, jestli vypravěčka někam

cestovala, ale odpověď nakonec směřovala spíše na cestování svojí sestry, poté na bydlení a stěhování. „*Aha, s tou cestování, no to právě bylo.. Já jsem nebyla tenkrát. Ta Máňa byla tenkrát, ona byla snad s naší mámou nějak domluvená s tím, víš že, ona byla nejstarší, že jak se ju oželeli, že ona jela někam jenom na pět dní nebo jela někde nebo tak, tak měla také známosti a ti ju zase svedli. Tam se svedli tak no. Ale třeba, třeba.. Ale fakt, fakt já si pamatuju, to si tak pamatuju, co jsem tak dělávala v tem Zlíně nebo tak, to už byli tito, tak to už jsme bývali v těch Otrokovcích, no, takový, víš, ten činžák tam ještě je, takový, u hlavní silnice, takový dlouhý. A tam jsme bývali, když my jsme se přestěhovali tam.*”

Vypravěčka je starší paní trpící Alzheimerovou chorobu v počátečním stádiu. Často používala slova jako „toto” či „no”.

6.2.7 Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod

Stejně tak jako u první participantky je tahle část analýzy složitější, s ohledem na to, jakým stylem je příběh vyprávěn. V jednu chvíli se totiž ocitáme v dětství „*Nás bylo pět, jak u Poláčků no a děti odrůstaly, a tak se šlo do světa...*”,

poté v práci „*A tak jsme potom do té práce jsme chodili, jak třeba dostala tých 15, 16 roků, tak šel už do práce..*”,

pak opět v mládí: „*Základní škola, po škole dělal Baťa náběr...*”,

a opět v práci „*...nábor dělal Baťa, tak jsme šli do fabriky a bylo.*”

Značnou část strávíme v příběhu v práci, o které se poté rozvykládala. „*V Kyjově Baťa měl dílnu. Celkem jsem tam potom byla zaměstnaná dva.. Ne, třiadvacet roků v tých, ty Valašky se tam šily v tem Kyjově. To se asi šilo v tem Kyjově. No a dvaadvacet roků jsem tam šila, takové ty kvítečkové, nejsou ještě někde tady v muzeu, ty Valašky? Valašky takové, takové kvítečka okolo nohy měly a oni jich dováželi tam k nám. Dovezli materiál a my jsme to udělali a oni to zas odvezli, víš. Tož tam bylo víc lidí zaměstnaných, protože nebylo zaměstnání, tak oni nadělali takových dílen všelijakých, jak podle toho co, co kde toto no. Tak já jsem tam byla tak třiadvacet roků jsem tam ještě šila ty..*”

Na můj popud pak začala vyprávět o své vlastní rodině, svých dětech. „*Ha, dvě! Ten měl, byla holčička a potom byl chlapec. Chlapec byl o dva roky mladší. No a on potom jak šel, jak měl tých 14 roků, tak tam také dělali nábor a on se šel ze školy šel na, no, já nevím jestli se to tenkrát řeklo študovat, ale šel na vojenskou školu, protože byl na ten výcvik šel no a*

potom, on byl hned, jak došel nooo, ze školy, tak potom hned šel, chodil do té nějaké vojenské pro kluky co byla. Co bylo pro kluky, tak bylo no. Tak to bylo, tož každý povolaný, jeden hledal práci a druhý kde hlavně platili, dycky dycky kde ses, to ses dozvěděl, že tam a tam berou nebo tam a tam mají za to a to a to a tak se to měnilo a...

6.2.8 Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění

U participantky nebylo tak jednoduché zjistit, jaké body obratu měly větší význam. Mohlo by se tam zařadit stěhování, avšak z příběhu není jisté, kde vlastně bydlela. Zařadit bychom zde však mohli narození dětí a odvolání syna na vojnu. *„Ha, dvě! Ten měl, byla holčička a potom byl chlapec. Chlapec byl o dva roky mladší. No a on potom jak šel, jak měl těch 14 roků, tak tam také dělali nábor a on se šel ze školy šel na, no, já nevím jestli se to tenkrát řeklo studovat, ale šel na vojenskou školu, protože byl na ten výcvik šel no a potom, on byl hned, jak došel nooo, ze školy, tak potom hned šel, chodil do té nějaké vojenské pro kluky co byla. Co bylo pro kluky, tak bylo no. Tak to bylo, tož každý povolaný, jeden hledal práci a druhý kde hlavně platili, dycky dycky kde ses, to ses dozvěděl, že tam a tam berou nebo tam a tam mají za to a to a to a tak se to měnilo a...”*

V textu je i zmíněná válka. *„Tož to, o trochu víc si pamatuju, no, my jak jsme bydleli, tak naproti byly sklepy. A tam ti sousedi to udělali tak, že tam do těch sklepů navezli třeba cihly a takové postele udělali a takové, vyzděné, ne že zděné, ale jenom tak, tam jsme chodili se schovávat. Měli jsme, tož tenkrát jsme se aj báli, říkali, že se aj bojíjou. A kdo měl víc dětí, tak dycky jich to tam spočítali večer a no.. Já ti můžu říct aj jak se jmenovali, vedle nás se jmenovali Hůlkovi a z druhé strany.. Jinak. (smích) No jenomže potom jednou jsme se ráno probudili a šli Rumuni z pola víš, do vesnice, tam byli vojenští vojáci, jako byli Rumunští vojáci. No víš, to se tam měnilo třeba, třeba každý tři řady bylo lidí cizích, co jsme je třeba neznali a tak. No a tak oni to šli do té vesnice, celé kolem dokola ji obešli no a tak se to tam.. No a tož to zas už bylo jiné. To už nebyli ti, co osvobozovali, to už byli zas druzí, to už dobyvatelé no.”*

Jako důležitý bod ve vyprávění na mě působí šťastná vzpomínka, a to pouť na Velehradu. *„Šťastná nešťastná, tak jsme bývali šťastní, když jsme chodili pěšky na Velehrad na pouť, to jsme bývali šťastní, to jsme byli veselí, protože víš my jsme pěšky, aj bosky jsme, víš, bosky jsme na Velehrad, to bylo několik kilometrů, ale to bylo polem.”*

6.2.9 Identifikace žánrové konfigurace vyprávění

Hned v první větě můžeme vidět odevzdanost vypravěčky. „*Nemám nic tak zajímavého.*”

Velká část vyprávění se nesla ve stylu zmučené duše. Takovou informaci můžeme jednoduše vyčíst i z části, kde jsem se vypravěčky zeptala na nejkrásnější moment v životě a ona sama pak začala hovořit spíše o negativních věcech a nejsmutnějším momentě v jejím životě. Prvně se snažila odpovědět na nejkrásnější moment v životě. „*Nevím děvčico, fakt nevím, co by mě tak napadlo. Šťastná nešťastná, tak jsme bývali šťastní, když jsme chodili pěšky na Velehrad na pouť, to jsme bývali šťastní, to jsme byli veselí...*” Kde pak ale zminila, že se vždy něco semlelo. „*No a potom se zase něco semlelo, zase došli druzí do vesnice, no tož..*” A pak sama vlastně uznala, že nikdy extrémně šťastní nebyli. „*Ani na té pouti nebo něco, to si nepamatuju, že by bylo tak dobře. Přežili jsme to, došli jsme dom ve zdraví, že jsem dom z té pouti došli, no ale, ale.*” A nakonec dotaz na nejkrásnější moment v životě ukončí svým závěrem, tedy nejsmutnějšími momenty, na které se dle vypravěčky lépe pamatuje. „*Nebo nejsmutnější věc, to víš, to máš tak, když ti někdo umře víš. Tak je to, no, máma zemřela mladá, měla 60 roků, to jsme byli špatní. A to už jsme bývali v Kyjově. A to jsme byli špatní, a to už jsme, z toho pohřbu.. 41 roků jsem měla. No, je něco veselého, tak se to zapomene trochu, ale co je smutné, tak to se víc pamatuje no.*”

Z příběhu na nás dýchá beznaděj, vypravěčka působí jako zmučená duše a ačkoliv se snažila myslet na tobě věci, vždy vyprávění zakončila špatnými myšlenkami.

6.3 3. Participant

6.3.1 Rozdělení textu na fabuli a syžet

V úvodní části se participantka zmiňuje o Rumunsku, kde měla rodinu. „*To jsem byla v sedmém měsíci, když jsem jela autem do Rumunska. V Rumunsku jsem měla babičku s dědečkem.*”

O Rumunsku pak ovšem hovoří i nadále v průběhu vyprávění, až do smrti babičky s dědečkem. „*Pak děda s babičkou umřeli, to už nevím kdy, tam jsme je tam jeli pochovat. A pak jsme už do Rumunska nejeli. Teda, vlastně jo, jednou! Tam byl ten Slávek, ten bratranec, ta sestřenice, Marici.*”

6.3.2 Orientace

První se krátce ocitáme v místě narození. „*Já se narodila v Žacléři...*”

Hned na to se přesuneme jinam. „...vyrůstala jsem v Lamperticích, do svých, kolik to bylo, do osmadvaceti.”

Poté se po svatbě ocitáme na cestě do Rumunska, kde vypravěčka měla část rodiny. „ To jsem byla v sedmém měsíci, když jsem jela autem do Rumunska. V Rumunsku jsem měla babičku s dědečkem.”

V Rumunsku ve vesnici Eibenthal zůstáváme veliký kus vyprávění.

V příběhu se poté ocitáme zpět v Česku. „Prvně Boženy Němcový, potom na Komenským..”

Poté se příběh odehrává v práci, o které ale nevíme jistě, kde se nacházela. Mimo nahrávku byla zmíněna vesnička Královec, i podle místa, kde se vesnice nachází, tedy hned na hranici s Polskem, by práce na celnici odpovídala.

V příběhu se pak u druhé práci zmiňuje o Trutnově. „No a potom v Trutnově, tam jsem dělala papíry.”

6.3.3 Komplikace

První komplikace je zmíněna hned na začátku příběhu, kde se jednalo o rozvod. „Ve čtyřiaadvaceti jsem se vdala, to byl můj první kluk, já si prostě myslela, že si ho musím vzít. (smích) Prostě to tak nějak vyšlo. No, ale nemusela.. Von si mezitím, no bylo na cestě dítě úplně jinou ženskou, tak jsme se rozvedli. To jsem šla, požádala jsem o rozvod, sama jsem si ho zaplatila, hnedka jsem šla a nechala jsem si přepsat občanku a bylo. Jak kdyby to ani neexistovalo. Prostě jednou jsem se sebrala, vzala jsem si tašku a šla jsem domů.”

Dále se v příběhu dočteme o synovi, který byl narozen předčasně. „Pak se mi narodil Pavlík, dost předčasně. Ten byl nedonošený.”

Další komplikace nastává, kdy vypravěččiny rodiče přijeli z Rumunska zpět do Česka, ale s prarodičema vypravěčky, kteří v Rumunsku zůstali, se ani nemohli rozloučit. „A babička s dědou tam zůstali. A voni jako se ani nerozloučili, protože bydleli jinde. A dědovi bratři tam taky zůstali...”

V příběhu, kde se nyní ocitáme v Rumunsku nastává další komplikace, a to problémy s pokračováním v cestě do vesničky, kde žili její rodiče. „A pozor, to jsme chtěli jet až na Eibenthal a tam jako HALT! Jako vojáci... takhle jsme jeli jo a tam stál ten rumunskej ten voják, že halt! A jako co. Že musíme mít povolení. A já jako že tam mám otce a NDRáci tam

přijeli, šupli to do kopřiv a přeplavali to do Jugoslávie a prostě nazdar. A Rumunsko se zavázalo, že to tam jako bude hlídat. No tak to hlídali. A nás tam nepustili.”

S dalším problémem se setkáváme na cestě zpět do Česka. *„A pak jak jsme se vraceli, tak jsme byli v tý Olšavě a Pavlovi tam spadly klíče od Škodovky do Dunaje a my nemohli do auta pak.”*

Následná komplikace nastává, když z Rumunska nechtěli pustit prarodiče do Česka na návštěvu. *„No a dědu s babičkou sem nechtěli vůbec pustit.”*

A jejich následná smrt. *„Pak děda s babičkou umřeli, to už nevím kdy, tam jsme je tam jeli pochovat.”*

Další velikou zápletkou je onemocnění participantčiny maminky. *„...potom onemocněla moje maminka a my jsme si ji chtěli vzít k sobě, protože nemohla zůstat sama. Nejdřív měla taky něco se srdíčkem, jo, infarkt přeci. Brala léky, a tak a potom měla mozkovou příhodu, ale jako dost velkou. Ale díky Bohu mohla chodit. Takže vona byla, takže ztratila řeč a nemohla nabrat váhu. A vona byla tak jako statečná, i když ji to jako deptalo šíleně, protože vona jako si to uvědomovala, pak z toho plakala, pak jsem plakala já, pak jsme plakaly vobě, pak jsme byly nervózní a vona byla taková, tak dobrá, že nemohla být bez práce. A ona se ti naučila po té mrtvičce háčkovat levou rukou.”*

A její následná smrt o pár let později. *„No, a tak nám to přiklepli a maminka mohla být dalších 6 let s náma. Pak měla rakovinu štítný žlázy žejo, pak ji vodoperovali, jenže než ji vodoperovali, tak ta štítná žláza šla nějak na plíce a ona nemohla dýchat a pak byla s dvanáctimetrovou hadičkou, kde měla kyslík. Umřela 2. října 2001.”*

Poslední, za to ale velikou komplikací bylo skoro vyhoření domu. *„No a mamka když jako umřela, než ji pohřebáci odvezli, tak tam svíčka a von ji jako posunul a my jsme seděli dole a chytla záclona a už zvonili sousedi, že jako hoříme. No, to byl den.”*

6.3.4 Evaluace

Jako hlavní a podstatnou částí příběhu bylo vyprávění o Rumunsku, kde vyprávěčka dle svých slov strávila podstatnou část mládí. *„A když jsem byla malá, tak jsem tam jezdila sama vlakem a babička mi vždy říká „Ty už jsi zase tady?” (smích)”*

A jak vyprávěla, jaké rozdíly tam v běžném životě jsou. *„Tam to jako fungovalo, maminko tatínku, vykání, pochválen pán Ježíš Kristus, pochválen pán Ježíš Kristus, oni to ale říkali jako póóóchválen (smích). Dítě tam ráno vstalo, něco spolčko, vyhnalo dobytek na pastvu,*

tam ho uvázalo, šlo domů, vzalo si tašku a šlo do školy. Vrátilo se ze školy, položilo tašku do kouta, šel nahoru na pastvu nebo vykydal hnůj na vůz, šel pro dobytek, odvedl ho domů, máma ho něčím podejila, on ještě poklidil nebo toto a ráno to samý, furt takhle. No a moji rodiče takto, s těma hnojema a volama, no. A ještě snad v sendesátým sedmým roce takto žili jako jo.”

6.3.5 Vyřešení

„Jo, to asi ano. No, ale vem si, cos mi ted' řekla, to přemýšlíš nad tím, jak bys chtěla ten život prožít, ale nepřemýšlíš nad stářím. Třeba kdy bys chtěla mít děti, baráček si postavit... Ale nad tím, co bude v důchodu, nad tím nepřemejšlíš. Jo ano, nad tím asi přemejšlíme všichni, kurva nechci dopadnout, aby se támhle vo mě někdo staral a utíral mi prdel. Já jsem ráda, že mám funkční ruky, nohy, ne že bych byla úplně jako nemohoucí žejo. Jako co bude po mý smrti, to přenechám těm, co tu budou pak. Já jsem samostatná jednotka, a tak to bude dál.”

V téhle části příběhu, kdy participantka odpovídá na mou otázku, na kterou jsem se ptala i předchozích participantek, se zamýšlí, jak by nechtěla v životě dopadnout a jde poznat jisté uvědomění se, že by nechtěla dopadnout jak „támhle” v jiném pavilonu domova pro seniory, kde rezidenti byli naprosto nesamostatní.

6.3.6 Kóda

Tento příběh je vyprávěn starší paní, která si na svůj život velice dobře pamatuje. Měli jsme to štěstí a zastihli ji v dobrý den, kdy měla náladu si s každým povídat a pamatovala si snad skoro na vše, co nám chtěla ve svém příběhu sdělit.

V tomhle příběhu není složité se orientovat, hlas vypravěčky má dobrou barvu a byl přiměřeně nahlas. Jediná nevýhoda při porozumění vypravěčky byla vypadávající zubní protéza, a tak trošku zhoršená mluva. Mluvila skoro celou dobu sama, jednou jsem ji přerušila já, jelikož jsem nerozuměla název vesnice. V jednu chvíli se participantka zastavila a mlčela, jelikož zapomněla, kde skončila a nevěděla o čem mluvila.

6.3.7 Identifikace klíčových mezníků v příběhu: Rozdělení vyprávění do dílčích epizod

Jelikož vypravěčka hovořila dlouhou dobu o pár tématech a neřekla nám toho až zas tolik, dílčích epizod není v příběhu mnoho.

První část je doba, kdy participantka vyprávěla o svém mládí a minulém manželovi. „*Já se narodila v Žacléři, vyrůstala jsem v Lamperticích, do svých, kolik to bylo, do osmadvaceti. Mám dva sourozence, dva bratry, Lojzu a Ernesta, já jsem nejmladší. Ve čtyřadvaceti jsem se vdala, to byl můj první kluk, já si prostě myslela, že si ho musím vzít. (smích) Prostě to tak nějak vyšlo. No, ale nemusela.. Von si mezitím, no bylo na cestě dítě s úplně jinou ženskou, tak jsme se rozvedli. To jsem šla, požádala jsem o rozvod, sama jsem si ho zaplatila, hnedka jsem šla a nechala jsem si přepsat občanku a bylo. Jak kdyby to ani neexistovalo. Prostě jednou jsem se sebrala, vzala jsem si tašku a šla jsem domů.*”

Jako další část, o které vypravěčka mluvila dlouhou dobu je Rumunsko. Prvně hovořila o životě tam, jak se tam dostala její rodina a jak to tam fungovalo. „*No, nevím, jestlis o tom někdy slyšela, v televizi nebo někde to bylo, ale byla z Trutnova lesnická škola, tak se domáklí někde, že jsou v Rumunsku český vesnice. No a oni tam skutečně jsou! A to byli, asi prapředci no a jak tady nebylo práce a na živobytí, tak vzali ruksaky a šli a došli až do toho Rumunsku a založili asi pět nebo šest vyloženě českých vesnic. A do teď tam mám bratrance a sestřenici. No, vyloženě českých vesnic... A asi v sedmačtyřicátým, to bylo po válce žejo a tydleti lidí, co bydleli v těchto vesnicích, tak je tady jako vyzvali k návratu. No a máma s tátou se vrátili se dvěma malejma dětma a nákým uzlem nákých věcí. A babička s dědou tam zůstali. A voni jako se ani nerozloučili, protože bydleli jinde. A dědovi bratři tam taky zůstali a vlastně do Rumunsku jsme potom poprvé jeli, když mi bylo.. Asi devět? Za babičkou. No a pak už jsme tam jako jezdili častěji... No, my když jsme tam byli, tak třeba v neděli, tak celá vesnice šla do kostela. Oni teda jako v neděli jdou všichni do kostela, z kostela vyjdou domů vařit voběd a tak dále a tak dále, naškrobený šátky, sukně a todleto a chlapi šli do boděky, jako do hospody. A když bylo tak těch dvanáct hodin, tak se teprve z boděky sebrali a šli domů, protože už bylo navařeno. A takhle to tam bylo.*”

Další část příběhu je vyprávění opět o Rumunsku, ale v době, kdy měli po svatbě a jeli tam za rodinou. „*No a po svatbě jsme tam jeli.. A pozor, to jsme chtěli jet až na Eibenthal a tam jako HALT! Jako vojáci a tam byla relativně nová, vyštěrkovaná cesta a takový vlnovky, a to jsme jeli 15 kilometrů, jako prrbrbrbrbrbbrbr, takhle jsme jeli jo a tam stál ten rumunskéj ten voják, že halt! A jako co. Že musíme mít povolení. A já jako že tam mám otce a NDRáci tam přijeli, šupli to do kopřiv a přeplavali to do Jugoslávie a prostě nazdar. A Rumunsko se zavázalo, že to tam jako bude hlídat. No tak to hlídali. A nás tam nepustili. Tak jsme se museli těch 15 kilometrů prbrbrbrbb vrátit do tý Olšavy, tam jsme auto zavřeli a lodí, po Dunáju jsme jeli pod ten kopec. Tam bude čekat kamion, pojedete kamionem a pojedete na*

Eibenthal. A já si říkám, jo, kamion, to bude pohoda. No ale pak tam stálo jakési auto, co ti vozí uhlí, žejo. Ale von ten šofér viděl, že mám břicho, takže já s maminkou jsme sedly do kabiny a Pavel s tatškou tam vzádu, v takový ocelový vaně, kufry mezi nohama a už jsme tam drncali nahoru. A voni s tím uhlím, než dojeli nahoru, tak vypadali jak čtrnáct dní nemytí horníci! Prach a smrad, žejo (smích). To bylo teda zážitek.”

Další část příběhu se odehrává již v Česku, když onemocněla vypravěččina maminka. „Prvně Boženy Němcový, potom na Komenským, potom onemocněla moje maminka a my jsme si ji chtěli vzít k sobě, protože nemohla zůstat sama. Nejdřív měla taky něco se srdíčkem, jo, infarkt přeci. Brala léky, a tak a potom měla mozkovou příhodu, ale jako dost velkou. Ale díky Bohu mohla chodit. Takže vona byla, takže ztratila řeč a nemohla nabrat váhu. A vona byla tak jako statečná, i když ji to jako deptalo šíleně, protože vona jako si to uvědomovala, pak z toho plakala, pak jsem plakala já, pak jsme plakaly vobě, pak jsme byly nervózní a vona byla taková, tak dobrá, že nemohla být bez práce. A ona se ti naučila po té mrtvičce háčkovat levou rukou.” A když se snažili koupit dům. „No a potom se stavěla tamta řadovka a já chodila na město žebrat, voni to jako dostavovali a já furt jsem tam chodila a furt jsem tam žebrala. A protože to mělo být určeno pro učitele a doktory, prostě to, co na jisto potřebujeme a prostě zájem byl takovej, že prostě ten jeden barák zbyl na nás. No, a tak nám to přiklepli a maminka mohla být dalších 6 let s náma.”

Poslední částí příběhu je participantčina práce na celnici. „Já tou dobou dělala na celní správě. A jak jsem se k tomu dostala? Zjistila jsem, že můžu pracovat na celnici, tak jsem si jako dávala žádost a oni nebrali holky. A ten šéf ten celníků, tak to byl táta můj spolužačky ze základky, tak říkal, když, že, kdyby bylo místo, tak na mě bude pamatovat. No, a tak mě vzali.”

6.3.8 Identifikace bodů obratu: Vývoj příběhu a celková struktura vyprávění

Bod obratu byl určitě moment, kdy participantka hovořila o onemocnění své maminky, o kterou se pak dalších několik let po mrtvičce starala. Nastěhovala si ji k sobě a svému manželovi domů a měla u nich vlastní pokoj. „... potom onemocněla moje maminka a my jsme si ji chtěli vzít k sobě, protože nemohla zůstat sama... No, a tak nám to přiklepli a maminka mohla být dalších 6 let s náma.”

A následné vyhoření domu v den, kdy její maminka zemřela. „No a mamka když jako umřela, než ji pohřbáči vodvezli, tak tam svíčka a von ji jako posunul a my jsme seděli dole a chytla záclona a už zvonili sousedi, že jako hoříme. No, to byl den.”

6.3.9 Identifikace žánrové konfigurace vyprávění

Ačkoliv se v příběhu odehrává spousta nehezkých událostí, jako je rozvod s prvním manželem, smrt prarodičů, onemocnění a následná smrt maminky, či vyhoření domu, tak celou dobu byla vypravěčka veselá, usmívala se, vše brala již s humorem a celé posezení a vyprávění se neslo v příjemném a veselém duchu. Příběh na nás dýchá nadějí, úspěchem, občas smířením a ironií.

7 SHRNUTÍ VÝZKUMU

7.1 Vyhodnocení výzkumných otázek

V následující kapitole si odpovíme na naše dílčí výzkumné otázky, které byly stanoveny před realizací narativních rozhovorů. S ohledem na cílovou skupinu mých interview se může i stát, že se nepovedou naplnit cíle, které byly určeny ještě před vyprávěním životních příběhů.

Jaké události v životním příběhu seniorek mohou mít specifický vztah s Alzheimerovou chorobou?

Po uskutečnění mých interview mi bylo jasné, že odpovědět na první dílčí výzkumnou otázku nebude tak zcela jednoduché. Zeptat se seniora, který si často ani neuvědomí, že danou chorobou trpí, na to, co mu Alzheimerovou nemoc zhoršuje je absurdní. V průběhu mých interview jsem se bála, že již první otázka nebude moci být zodpovězena, avšak u první a druhé participantky seděla i jejich rodinná příslušnice, která občas přidala ruku k dílu a objasnila některé nejasné situace, aniž by byla vyzvána.

První participantka má dle slov rodinné příslušnice a doktorů skoro nejhorší stádium Alzheimerovy nemoci. Se svou nemocí se již potýká dlouho a nejenom z vyprávění, ale i díky rodinné příslušnici mi bylo jasné, že zde odpovědět na první otázku nebude tak složité, jak se na první pohled zdá. V příběhu jsem si nemohla nevšimnout, že skoro vůbec nemluvila o svém zesnulém manželovi. Jediné, na co si vzpomněla bylo, že ho potkala v uherském Hradišti a že svatba byla až jak seniorce bylo přes 30 let. Během celého vyprávění však o něm už nepadla skoro ani zmínka, a to ve mně vyvolalo předtuchu, a to že by mohlo jít právě o jednu z událostí, které mohou zhoršit či vyvolat Alzheimerovu chorobu. Přirovnala bych to asi k posttraumatické stresové poruše. U každého člověka takový zlom v životě zanechá jinou stopu, a právě u první participantky to byla událost, která buď urychlila průběh nebo naprosto vyvolala Alzheimerovu chorobu. Mou myšlenku mi potvrdila i přísedící rodinná příslušnice, která mi sdělila, že po smrti participantčiného manžela to se seniorkou šlo dle jejích slov „přímo z kopce“. Potvrdila mi i mou domněnku, že si nevzpomíná ani na jeho jméno nebo jak vypadal. Nemluví o něm ani s rodinou a když se jí na něj někdo zeptá, nic si nepamatuje.

U druhé participantky to nebylo zcela jednoznačné. Za celého interview šlo poznat, že k životu nepřistupovala nikdy nijak optimisticky, a i když se stalo cokoli veselého, vždy

z toho nakonec udělala ne tak dobrý zážitek či vzpomínku. Můj osobní postřeh by byl, že událost, která může mít jakýkoliv vztah s Alzheimerovou chorobou, je opět smrt manžela. Stejně tak jako první participantka, ani druhá skoro o svém manželovi nehovořila, a tak jsem myslela, že to bude podobný příběh. Dokonce i styl vyjadřování o svém manželovi naznačoval, že by mohlo jít právě o stejnou příhodu. Při zmínce jejího již zesnulého manžela se vždy odmlčela a zamyslela. Tentokrát však mé myšlenky byly rodinnou příslušnicí a jejími informacemi rozehnány. Největší zhoršení nemoci přišlo po smrti jejího syna. Nevyptávala jsem se ani participantky, ani rodinné příslušnice, jelikož mi to přišlo jako nevhodné a citlivé téma. Myslím si totiž, že žádný rodič ve svém životě nechce pochovat své dítě.

U třetí participantky si bohužel na první otázku odpovědět nemůžeme. Neřekla bych úplně bohužel, jelikož seniorka měla rozhodně skvělý den, s radostí vyprávěla, na vše si vzpomínala, ale odpovědi na mou dílčí výzkumnou otázku se mi nedostane.

Jak Alzheimerova choroba ovlivnila seniorčin přístup k životu?

Jak bylo již výše v teoretické části zmíněno, každý člověk má svůj individuální přístup k životu. To samé platí i u seniorů, ale ten jejich se mohl se stářím výrazně změnit. Může to samé platit i pro nemoc jako je Alzheimerova choroba? Na tuto otázku by bylo lepší se opět zeptat rodinných příslušníků, ale i z jednotlivých příběhů seniorek se odpověď na tuhle otázku dá vyčíst. Musíme porovnat vyprávění zážitků, které se staly, když byly seniorky mladší a jejich reakci na ně s jejich momentálním přístupem k životu.

První participantka byla již na pohled veselá kopa, vítala mě s úsměvem byla nadšená, že si má s kým povykládat. Hned na začátku vyprávění se zmiňuje o tom, že si pamatuje číslo domu, ve kterém se svou rodinou bydlela jako malá. Následně na to zmínila, že dům se stejným číslem teď nedávno někde viděla a byla z toho nesmírně nadšená a smála se na celou kavárnu. S láskou a úsměvem hovořila celou dobu i o své minulosti a mně tak bylo jasné, že tuhle ženu jen tak něco nerozhází. Ačkoliv si toho nepamatovala tolik a hovořila z velké části pouze o cestování vlakem, kde pracovala jako průvodčí, na vše vzpomínala s úsměvem, a i když hovořila o nešťastných událostech, jako je smrt jejích rodičů, vždy z toho udělala vtípek nebo se snažila situaci nadzvednout. Na konci interview sama přiznala, že vždy byla usměvavá a ráda rozdávala úsměvy a lásku dál, a to jí myslím rozhodně zůstalo i doteď.

U druhé participantky to už nebylo tak veselé, jelikož o spoustě věcech hovořila se zachmuřeným obličejem a se smutkem v hlase. Z příběhu, který mi vyprávěla, to ale působí, že taková byla i dřív a nemoc ji na přístupu k životu tolik neovlivnila. Osobně si ale myslím, že ne vždy byla tak odevzdaná. Když se rozhovořila o výletech na Smrad'avku, na Velehrad nebo o časech, které trávila s kamarádkami a svým manželem na různých zábavách, tak jí šla vidět jistá jiskra v očích. Domnívám se tedy, že Alzheimerova choroba, tedy její příznaky mohou člověka ovlivnit. Musíme vzít v potaz, že díky stáří a Alzheimerově chorobě už si člověk nepamatuje mnoho věcí. Nejenom, že zapomene, jak se během různých chvil cítil, s kým tam byl, či co dělal, ale vlastně může úplně vytěsnit různé vzpomínky, například právě ty veselé. Nyní seniorka působí odevzdaně a zachmuřeně, její přístup k životu je spíše pasivní a kolikrát až spíš negativní.

U třetí participantky si na tuhle otázku nemůžeme úplně zcela odpovědět. Jak bylo už zmíněno v popisu participantky, mívá kolikrát dny, kdy ani není poznat, že by mohla být jakkoliv nemocná. Seniorka každopádně působila vesele, až do konce interview, které ukončila z ničeho nic a beze slova. O svém životě každopádně mluvila s nadšením a celou dobu se usmívala. I když hovořila a špatných vzpomínkách, jako je smrt prarodičů, smrt maminky nebo vyhoření domu, snažila se to vždy zaobalit nějakým vtípem nebo přidala ironickou odpověď. Zde si můžu leda myslet, jaká byla participantka mládí, ale stejně tak si mohu pouze domýšlet, jaká je, když nemá dobrý den.

Která vzpomínka z vyprávění životního příběhu byla pro seniorku nejvýznamnější?

Ať už člověk trpí demencí či Alzheimerovou chorobou, vybavit si vzpomínky bývá občas složité. Často si člověk pamatuje spíš ty smutné vzpomínky, jelikož na něm nechají mnohem větší šrámy. Musím ale říct, že dotazované seniorky se se vším popraly statečně a své příběhy vyprávěly, jak nejlépe mohly s co nejvíce detaily, na které si vzpomněly.

U první participantky je z jejího příběhu zcela jasné, která vzpomínka má pro ni největší hodnotu, jelikož skoro celou dobu mluvila právě o ní. Tou nejvýznamnější vzpomínkou pro ni byla práce na dráze jako průvodčí. Cestování a prozkoumávání různých krajů světa milovala. I když jsem se zkoušela doptávat na jiné věci, vyprávění se vždy stočilo právě k dané práci. Vycestovala do spousty zemí v zahraničí, vycestovala k moři i do hor. Ačkoliv si nevzpomínala na jiné věci, možná si ani nevzpomněla na datum svého narození, jelikož jej nezmínila, na země, do kterých se podívala, si vzpomněla. Hovořila o Itálii, Turecku,

Řecku, Maďarsku, Polsku, Bulharsku, Rusku a dalších. Snažila se vzpomenout si na národní jídla z daných států, ve kterých byla. Při vyprávění o cestování a práci na dráze se kolikrát tvářila až zasněně. Šlo poznat, že jí tahle práce chybí a kdy by mohla, hned by se zpátky vrátila. Naopak dle mého mohla být jedna z významných událostí právě smrt manžela. Na něj ale moc nevzpomínala a nehovořila o něm, většinou si pamatovala pouze všechny hezké vzpomínky.

Druhá participantka nejvíce vzpomínala na práci u Bati. O výrobě kvítečkových bot hovořila většinu času. Nemyslím si ale, že by to byl pro ni ten nejvýznamnější moment v životě, pouze si na to vzpomínala a rozhovořila se. Na mou otázku, co byl její nejkrásnější moment v životě, mi nedokázala odpovědět. *„Nevím děvčico, fakt nevím, co by mě tak napadlo. Šťastná nešťastná, tak jsme bývali šťastní, když jsme chodili pěšky na Velehrad na pouť, to jsme bývali šťastní, to jsme byli veselí...“* naopak pak sama začala hovořit o nejsmutnější vzpomínce, a to, když jí umřela maminka. Zajímavé je, že při téhle situaci si pamatovala i svůj věk, ale sama to i hned okomentovala. *„No, je něco veselého, tak se to zapomene trochu, ale co je smutné, tak to se víc pamatuje no.“*

U třetí participantky jsou dle mého posouzení významné vzpomínky dvě. První je život v Rumunsku, kde měla část rodiny. O Rumunsku a cestě do Rumunska po svatbě hovořila nejvíce času. Ačkoliv se po cestě do Rumunska událo vícero nešťastných nehod, vzpomínala na to celou dobu s úsměvem. Významná je tahle vzpomínka hlavně proto, jelikož si pamatovala skoro vše. Pamatovala si název vesnice, jak to tam tehdy fungovalo, jak probíhaly neděle v běžné rodině, pamatovala si dokonce i cestu do vesnice. Dokonce si vzpomněla i na druh alkoholu, který tam vyrábějí, jak chutnal a jak zapáchal. Vzpomínala i na styl jejich mluvy. Jako druhou významnou vzpomínku bych označila smrt maminky. Pamatovala si přesně den, kdy umřela a jak se to událo.

7.2 Sebereflexe badatelky

Co se týče vypracování této bakalářské práce, tak se musím přiznat, že jsem podcenila mou připravenost, a hlavně nad mým tělem zvítězila prokrastinace. Na to jsem pak doplatila a zjistila jsem, že čas je něco, co nám nikdo nepříčaruje.

Určitě musím přiznat i to, že se na mé bakalářské práci odrazuje má nezkušenost a kolikrát neschopnost si nechat poradit a chtít dělat vše vlastní cestou.

Rozhodně bych chtěla doporučit budoucím studentům, kteří se chystají psát svou bakalářskou práci, aby se nehrnuli do studentské cesty samotáře a poctivě diskutovali o své práci s vedoucím. Nebýt mé poslední konzultace, snad bych se ani k závěru nedobrala. Vedoucí Vám bude skvělou oporou a motivací.

Když se ohlédnu zpátky na výsledky mé analýzy a odpovědi na výzkumné otázky, uvědomila jsem si, že na podobné téma bych příště zvolila jinou cílovou skupinu, a to rodinné příslušníky seniorů. Na druhou stranu má něco do sebe to, co vše si senioři pamatují a jak se zpátky na ten život dívají.

ZÁVĚR

V závěru své bakalářské práce chci podotknout, že zvolené dílčí cíle nebyly tak zcela naplněny. S ohledem na cílovou skupinu respondentů se však není čemu divit. Již tak složité pro ně muselo být hovořit o svém životě s úplně cizím člověkem, natož zkusit si zavzpomínat na větší detaily. Ačkoliv se jednalo o narativní rozhovory, v některých chvílích jsem se musela více doptávat, hlavně u první participantky. I když mým tématem byly životní příběhy, občas se stalo, že se seniorky upnuly na jednu určitou vzpomínku, kterou nechtěly opustit, a tak toho člověk nezjistil tolik, co by chtěl.

Cílem mé bakalářské práce bylo určit specifika a analyzovat životní příběhy seniorek s Alzheimerovou chorobou, což se nám povedlo. Hlavní cíl byl tedy naplněn. Ačkoliv pro můj výzkum nebylo úplně přínosné zvolit narativní metodu, seniorky se s vyprávěním popraly statečně a snažily se vzpomenout si na co nejvíce věcí.

V teoretické části jsem se věnovala několika kapitolám, jako je stárnutí a stáří, život ve stáří, tělesné změny, sociální služby pro seniory, postoje seniorů vůči stárnutí nebo právě určité nemoci ve stáří, jako je demence a Alzheimerova nemoc. Jelikož mou cílovou skupinu pro rozhovory byly seniorky s Alzheimerovou chorobou, tak kapitola o dané nemoci je rozšířenější než třeba kapitole o demenci.

Praktické části dominoval kvalitativní výzkum založený na narativním přístupu. Analýzou jsme se pokusili určit specifika životních příběhů seniorek, zaměřit se na jejich nejvýznamnější vzpomínky, zjistit, jestli Alzheimerova nemoc ovlivnila jejich přístup k životu a také jsme se pokusili určit, které události v jejich příběhu mají určitý vztah s Alzheimerovou chorobou.

Samota a deprese u seniorů bývá v dnešní době častější. Senioři často upadají do depresí, nechtějí v životě dále pokračovat nebo nemají sílu dále bojovat. Právě takovýto přístup mého dědečka, který měl těsně před svou smrtí, mi dodal nápad na tohle dané téma.

Ráda bych, aby zpracování mé bakalářské práce kromě splnění cílů vedlo také k zamyšlení se nad danou problematikou. Mladá generace totiž často zapomíná na své starší rodinné příslušníky a často si neuvědomují, a že tak jednou mohou skončit také. Jsem však ráda, že se dané problematice věnuje více a více odborníků a ten život ve stáří nemusí být tak hrozivý, jak si občas někdo představí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALZHEIMER HOME. *O nás*. [online]. Alzheimer home. [citováno 15.4.2023]. Dostupné z: <https://www.alzheimerhome.cz/alzheimer-home/>
- [2] ČALS. *Co je demence*. [online]. Česká alzheimerovská společnost. [citováno 15.2.2023]. Dostupné z: <https://www.alzheimer.cz/>
- [3] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- [4] HÁTLOVÁ, Běla. *Psychologie seniorského věku*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, katedra psychologie. 2010. ISBN 978-80-7414-318-2.
- [5] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [6] HOLMEROVÁ, I., B. JURAŠKOVÁ a K. ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: Gema. 2002. ISBN 978-80-254-0179-8.
- [7] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). 2007. ISBN 9788024713694.
- [8] JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. ISBN 80-7368-110-2.
- [9] JIRÁK, Roman, Iva HOLMEROVÁ a Claudia BORZOVÁ. *Demence a jiné poruchy paměti: komunikace a každodenní péče*. Praha: Grada, 2009. Sestra. ISBN 978-80-247-2454-6.
- [10] KALNICKÝ, Juraj. *Dobrovolný bezdomovec - senior*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3079-5.
- [11] KALVACH, Zdeněk. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
- [12] KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatric*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-366-0.
- [13] KOZÁKOVÁ, Zdeňka a Oldřich MÜLLER. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2006. ISBN 80-244-1552-6

- [14] KRAJČÍK, Š. *Principy diagnostiky a terapie v geriatрии*. Bratislava: Charis s r. o. 2008. ISBN 978-80-88743-72-9.
- [15] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3604-4
- [16] MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada, 2011. Sestra. ISBN 978-80-247-3148-3.
- [17] MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5029-7.
- [18] NOVOTNÁ, Anežka et al. *Stárnutí a změny. Co se děje s tělem a myslí ve stáří?* [online]. Sendvičová generace, [citováno 15.4.2023]. Dostupné z: <https://www.sendvicovagenerace.cz>
- [19] PACOVSKÝ, Vladimír. *Geriatrická diagnostika*. Praha: Scientia Medica, 1994, ISBN 80-85526-32-8
- [20] PACOVSKÝ, Vladimír. *Proti věku není léku? - úvahy o stárnutí a stáří*. Praha: Karolinum. 1997. ISBN 80-7184-486-1
- [21] ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. 2013. ISBN 978-80-210-6382-2
- [22] STUART-HAMILTON, Ian a Jiří KREJČÍ. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- [23] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014.
- [24] TOMEŠ, Igor. *Sociální politika : teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Sociopress. 1996. ISBN 80-902260-0-0
- [25] VÁGNEROVÁ, Tereza. *Výživa v geriatрии a gerontologii*. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. 2020. ISBN 978-80-246-4620-6.
- [26] Zákon č. 108/2006 Sb., o Sociálních službách (zákon o sociálních službách), 2006. ISSN 1802-8012.
- [27] ZVĚŘOVÁ, Martina. *Alzheimerova demence*. Praha: Grada Publishing. 2017. ISBN 978-80-271-0561-8.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Informace o participantkách	32
Tabulka 2 Typologie žánrů.....	34

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor 3

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR 3

P – participantka

L - autorka

P: Já se narodila v Žacléři, vyrůstala jsem v Lamperticích, do svých, kolik to bylo, do osmadvaceti. Mám dva sourozence, dva bratry, Lojzu a Ernesta, já jsem nejmladší. Ve čtyřadvaceti jsem se vdala, to byl můj první kluk, já si prostě myslela, že si ho musím vzít. (smích) Prostě to tak nějak vyšlo. No, ale nemusela.. Von si mezitím, no bylo na cestě dítě s úplně jinou ženskou, tak jsme se rozvedli. To jsem šla, požádala jsem o rozvod, sama jsem si ho zaplatila, hnedka jsem šla a nechala jsem si přepsat občanku a bylo. Jak kdyby to ani neexistovalo. Prostě jednou jsem se sebrala, vzala jsem si tašku a šla jsem domů. No a teď co chlap, tak já už ani nemám prstýnek, jako on někde je, někde v šuplíku, ale je tam úplně jiný datum, žejo. Já jsem to totiž zase odvolala. Prostě jsem mu řekla, že se vdávat nebudu. Se do toho vložila i moje máma. Se to pak vodložilo, aby moje neteře mohly na svatbu a den před svatbou jsme si pro ně jeli. A potom ještě s jedním Jirkou jsem byla chvíli. Teda předtím. Pak se mi narodil Pavlík, dost předčasně. Ten byl nedonošený. A já byla na svatbě vlastně těhotná. To jsem byla v sedmém měsíci, když jsem jela autem do Rumunska. V Rumunsku jsem měla babičku s dědečkem. Jako mamčiny rodiče, protože oni v šestačtyřicátém, ne, sedmačtyřicátém přijeli z Rumunska a přivezli si vlastně ty dva bráchy. No, nevím, jestlis o tom někdy slyšela, v televizi nebo někde to bylo, ale byla z Trutnova lesnická škola, tak se domáкли někde, že jsou v Rumunsku český vesnice. No a oni tam skutečně jsou! A to byli, asi prapředci no a jak tady nebylo práce a na živobytí, tak vzali ruksaky a šli a došli až do toho Rumunska a založili asi pět nebo šest vyloženě českých vesnic. A do teď tam mám bratrance a sestřenici. No, vyloženě českých vesnic. Ale nejsme v kontaktu nijak. A asi v sedmačtyřicátém, to bylo po válce žejo a tydleti lidí, co bydleli v těchto vesnicích, tak je tady jako vyzvali k návratu. No a máma s tátou se vrátili se dvěma malejma dětma a nějakým uzlem nějakých věcí. A babička s dědou tam zůstali. A voni jako se ani nerozloučili, protože bydleli jinde. A dědovi bratři tam taky zůstali a vlastně do Rumunska jsme potom poprvé jeli, když mi bylo.. Asi devět? Za babičkou. No a pak už jsme tam jako jezdili častěji. Tam to jako fungovalo, maminko tatínku, vykání, pochválen pán Ježíš Kristus, pochválen pán Ježíš Kristus, oni to ale říkali jako poooochválen (smích). Dítě tam ráno vstalo, něco spolklo, vyhnalo dobytek na pastvu, tam ho uvázalo, šlo domů, vzalo si tašku a šlo do školy. Vrátilo se ze školy, položilo tašku do kouta, šel nahoru na pastvu nebo vykydal hnůj na vůz, šel pro dobytek, odvedl ho domů, máma ho něčím podojila, on ještě poklidil nebo toto a ráno to samý, furt takhle. No a moji rodiče takto, s těma hnojema a volama, no. A ještě snad v sendesátém sedmém roce takto žili jako jo. A teďka jo třeba ten Ejbentál, to je ta vesnice, kde bydlela babička s dědou-

L: Jak se to prosím jmenovalo?

P: Eibenthal, EI BEN THAL. Ono to je jako německý. Ták.. Co sem chtěla říct. No, my když jsme tam byli, tak třeba v neděli, tak celá vesnice šla do kostela. Oni teda jako v neděli jdou všichni do kostela, z kostela vyjdou domů vařit voběd a tak dále a tak dále, naškrobený šátky, sukně a todleto a chlapi šli do boděky, jako do hospody. A když bylo tak těch dvanáct hodin, tak se teprve z boděky sebrali a šli domů, protože už bylo navařeno. A takhle to tam bylo. A tam na ten Eibenthal, ta cesta.. Tyjo. To je vod Dunaje, jedeš serpentinama, hnusná silnice, vymletá vod vody, tenkrát žejo, dneska nevím, jak to tam je. No prostě hnusná cesta na kopec.. No. Dunaj, železný vrata. Jako příroda jako pěkná. Ta vesnička je v takovém

dolíku, to se tma táhne tak z kopce.. Ale jo, podél toho Dunaje je to hezký. Ale ten život tam! No a po svatbě jsme tam jeli.. A pozor, to jsme chtěli jet až na Eibenthal a tam jako HALT! Jako vojáci a tam byla relativně nová, vyštěrkovaná cesta a takový vlnovky, a to jsme jeli 15 kilometrů, jako prrrbrbrbrbrbrbr, takhle jsme jeli jo a tam stál ten rumunskéj ten voják, že halt! A jako co. Že musíme mít povolení. A já jako že tam mám otce a NDRáci tam přijeli, šupli to do kopřiv a přeplavali to do Jugoslávie a prostě nazdar. A Rumunsko se zavázalo, že to tam jako bude hlídat. No tak to hlídali. A nás tam nepustili. Tak jsme se museli těch 15 kilometrů prbrbrbrbb vrátit do tý Olšavy, tam jsme auto zavřeli a lodí, po Dunáju jsme jeli pod ten kopec. Tam bude čekat kamion, pojedete kamionem a pojedete na Eibenthal. A já si říkám, jo, kamion, to bude pohoda. No ale pak tam stálo jakési auto, co ti vozí uhlí, žejo. Ale von ten šofér viděl, že mám břicho, takže já s maminkou jsme sedly do kabiny a Pavel s tačkou tam vzádu, v takový ocelový vaně, kufry mezi nohama a už jsme tam drncali nahoru. A voni s tím uhlím, než dojeli nahoru, tak vypadali jak čtrnáct dní nemytí horníci! Prach a smrad, žejo (smích). To bylo teda zážitek. A pak jak jsme se vraceli, tak jsme byli v tý Olšavě a Pavlovi tam spadly klíče od Škodovky do Dunaje a my nemohli do auta pak. Ale tenkrát Škodovka, vytlačíš okýnka a dobrý. No ale když nemáš klíč, tak nevotevřeš zámek. Tak jsme zavolali montéra, naříz tam šrouby, vodšrouboval a Pavel celou cestu jel na drátky. Ale já to tam měla ráda jinak. A když jsem byla malá, tak jsem tam jezdila sama vlakem a babička mi vždy říká „Ty už jsi zase tady?“ (smích) Voni tam ale ti češi jakoby zpívaj, půda je hůra, kbelík je kanta? Hampr? Ne, to je konev. No, jedno je konev a jedno je kbelík. No. Víš, maj takový ty staročeský názvy. Ale to ti starší, ti mladí už ne. Vlastně ten Eibenthal, tak oni teď pronajímaj svoje baráky turistům. Můžeš si to pronajmout no. I se snídání třeba prej. Já jsem tam měla kamarádů tenkrát, jak jsem tam jezdila za babičkou. Jsme chodili do hospody.. No, kdo ví, jestli z nich ještě někde žije.

L: Jak dlouho jste po Vaší svatbě byli v Rumunsku?

P: No, asi tři nebo čtyři dni. A pak jsme jeli zpátky do Olšavy, protože tam byla teta se strejdou z Francie, žejo. No, moc dlouho jsme tam nebyli. No, asi ták. No a dědu s babičkou sem nechtěli vůbec pustit. Pak děda s babičkou umřeli, to už nevím kdy, tam jsme je tam jeli pochovat. A pak jsme už do Rumunska nejeli. Teda, vlastně jo, jednou! Tam byl ten Slávek, ten bratranec, ta sestřenice, Marici. No a oni že ať dojedeme, my že ne, že nikam nejedeme. Voni furt chlastali tu cujku, no, to je ta jejich samohonka co voni tam pálejí. No a tam to funguje tak, když jsme tam přijeli, tak babička, že takhle se baví, že „A jak vy jinak žijíte?“ „Ale jo, živíme dobře, letos jsme vypálili tři sta liter! Vypálili jsme tři sta liter a živíme dobře!“ No ale to bylo, to byl chlast, to bylo strašný. To smrdělo aj proti větru. Jsem to zkusila, ale to byl takový hnus, jsem to nenápadně lila do kytek. A vona ani nebyla čirá, ale taková nafialovělá lehounce.

- Nyní se udělala krátká pauza.

L: Pak jste se teda vrátila do Česka a žila jste tady?

P: No, furt. Prvně Boženy Němcový, potom na Komenským, potom onemocněla moje maminka a my jsme si ji chtěli vzít k sobě, protože nemohla zůstat sama. Nejdřív měla taky něco se srdíčkem, jo, infarkt přeci. Brala léky, a tak a potom měla mozkovou příhodu, ale jako dost velkou. Ale díky Bohu mohla chodit. Takže vona byla, takže ztratila řeč a nemohla nabrat váhu. A vona byla tak jako statečná, i když ji to jako deptalo šíleně, protože vona jako si to uvědomovala, pak z toho plakala, pak jsem plakala já, pak jsme plakaly vobě, pak jsme byly nervózní a vona byla taková, tak dobrá, že nemohla být bez práce. A ona se ti naučila po té mrtvičce háčkovat levou rukou.

- Opět kratší pauza, participantka se zamyslela nad maminkou a chtěla pauzu.

P: No a potom se stavěla tamta řadovka a já chodila na město žebrat, voni to jako dostavovali a já furt jsem tam chodila a furt jsem tam žebrala. A protože to mělo být určeno pro učitele a doktory, prostě to, co na jisto potřebujeme a prostě zájem byl takovej, že prostě ten jeden barák zbyl na nás. No, a tak nám to přiklepli a maminka mohla být dalších 6 let s náma. Pak měla rakovinu štítný žlázy žejo, pak ji vodoperovali, jenže než ji vodoperovali, tak ta štítná žláza šla nějak na plíce a ona nemohla dýchat a pak byla s dvanáctimetrovou hadičkou, kde měla kyslík. Umřela 2. října 2001. No a mamka když jako umřela, než ji pohřbáci vodvezli, tak tam svíčka a von ji jako posunul a my jsme seděli dole a chytla záclona a už zvonili sousedi, že jako hoříme. No, to byl den. No, takže tam jsme bydleli.. A co mám říkat dál?

L: Kolik bylo Vaším dětem, když se tohle stalo?

P: No, to bylo 2001, jeden je 77 a druhý je 78. A voni tady ještě žili žejo a jak to hořelo a všude tma a černo, tak aj jejich pokoje zničené. Počkej, kolik bylo Pavlíkovi? Ne, Pavlík už ne, Pavlík už byl v Trutnově. Voni tam byli a nebyli. Květa byla v Praze.. No, to už tam nebyli! Květa měla byt v Praze, Pavlík měl byt v Trutnově.. To už tam nebyli.

L: A kde jste pracovala a jak jste se k té práci dostala?

P: Já tou dobou dělala na celní správě. A jak jsem se k tomu dostala? Zjistila jsem, že můžu pracovat na celnici, tak jsem si jako dávala žádost a oni nebrali holky. A ten šéf ten celníků, tak to byl táta máj spolužačky ze základky, tak říkal, když, že, kdyby bylo místo, tak na mě bude pamatovat. No, a tak mě vzali. A do té doby jsem dělala na poště. Nejdřív jsem začala u telegrafů a pak jsem začala dělat v inkasním středisku. A tady dále na celnici, to jsem kontrolovala cestující. To jsme končili třeba ve dvě hodiny v noci. A to jsem měla pistoli! (smích) Von přijel vlak vo půlnoci a než jsem ho prošla.. Von byl dlouhý žejo. No a tak, kancelář jsme měli nejdřív v takový boudě a ty blbci vždy když vlak byl zastavený, tak voni všude zhasli a já s pistolí v tý tmě. Jsem si říkala, kdyby to vyčíhal někdo, kdo by mně vzal tu pistoli, tak mě tam picne žejo. (smích) Nikdo vo tom nebude vědět, až ráno. No a tady jsme vodbavovali ty cestující. No a potom v Trutnově, tam jsem dělala papíry. To vodbavování mě bavilo, ale bylo to někdy hodně stresující, že jsem o tom hodně přemýšlela. Že jsem někdy musela těm cestujícím něco vzít, někdy dát pokutu.. Jednou jsem dala pokutu klukovi, který potom nastoupil jako celník k nám. (smích) Jó, ale neměl mi to za zlý. Von potom dával taky. To bylo sranda. Mě to bavilo aj v tom Trutnově, to jsem byla mezi svýma a ti lidi byli fajn. To aj v důchodě jsem dělala ještě brigádně. A zas mě to bavilo. No a na školení jsme jezdili, to jsem si dělala řidičák žejo, když jsme až.. Daleko. (smích)

L: Když jste byla mladší, přemýšlela jste někdy o stáří?

P: A ty o tom přemýšlíš teď někdy?

L: Já občas ano. Přemýšlím, jak bych rozhodně nechtěla skončit, co bych chtěla dokázat, jak bych si to představovala.. Myslím, že nad tím přemýšlí každý, ale ne nahlas.

P: Jo, to asi ano. No, ale vem si, cos mi teď řekla, to přemýšlíš nad tím, jak bys chtěla ten život prožít, ale nepřemýšlíš nad stářím. Třeba kdy bys chtěla mít děti, baráček si postavit... Ale nad tím, co bude v důchodu, nad tím nepřemejšlíš. Jo ano, nad tím asi přemejšlíme všichni, kurva nechci dopadnout, aby se támhle vo mě někdo staral a utíral mi prdel. Já jsem ráda, že mám funkční ruky, nohy, ne že bych byla úplně jako nemohoucí žejo. Jako co bude po mé smrti, to přenechám těm, co tu budou pak. Já jsem samostatná jednotka, a tak to bude dál.